

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ.

Наша слова.pdf

Чацвёрты год выдання **№ 39 (195) 24 верасня 2025 г.**

4-я Рэспубліканская дыктоўка да Дня народнага адзінства

У Беларусі ў чацвёрты раз прайшла Рэспубліканская дыктоўка "Дзень народнага адзінства". Студэнты Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта распавялі карэспандэнту БЕЛТА, як справіліся з дыктоўкай.

Першакурснік гістарычнага факультэта БДУ Максім Курчэўскі яшчэ ў школе пісаў Рэспубліканскую дыктоўку і прызнаўся, што вельмі рады ўдзельнічаць у ім, стаўшы ўжо студэнтам. "Беларуская мова вельмі важная для грамадзяніна нашай краіны. Такія мерапрыемствы - гэта развіццё патрыятызму, уласнай грамадзянскай пазіцыі, гістарычнай пераемнасці...”

Першакурсніца філалагічнага факультэта БДУ Дар'я Радзько таксама адзначыла хуткасць чытання дыктара, але гэта не перашкодзіла ёй паспяхова справіцца

з дыктоўкай. "Мая спецыяльнасць на факультэце - беларуская філалогія. Беларускую мову я абрала, таму што ў мяне быў вельмі добры настаўнік у школе. Яна наставіла мяне на гэта, натхніла, і я таксама захацела гэтым займацца. Я лічу, што дыктоўка - вельмі важная падзея. Напрыклад, дзеці з рускай філалогіі ўспомнілі беларускую мову, гэта ў цэлым падкрэслівае значнасць беларускай мовы", - канстатавала студэнтка.

Рэктар Белдзяржуніверсітэта Андрэй Кароль таксама прыняў удзел у Рэспубліканскай дыктоўцы. "Сёння мы ў свеце бачны, што адна з найпершых тэхналогій уздзеяння на масавую свядомасць людзей у рамках праекта глабалізму - прыбраць нацыянальныя адрозненні, зрабіць усіх аднолькавымі, пабудаваць "вавілонскую вежу" XXI стагоддзя. Робяць гэта па цалкам зразумелых прычынах. Гэта фінансава-палітычны глабальны праект, і вельмі

важна, каб першакурснікі мелі магчымасць не проста праверыць, як яны правільна пішуць на сваёй роднай мове, першым чынам гэта вызначанае сакральнае дзейства, калі чалавек слухае і піша на той мове, якая фармуе мысленне, якая фармуе свядомасць. Гэта і ёсць далучэнне да гэтых самых вытокаў. Выдатная ініцыятыва, яна праводзіцца ў перадпачатку вялікага свята, якое мае, можа быць, і малую гісторыю, але вельмі вялікае значэнне для развіцця нашай краіны, паколькі накіраваны на ўмацаванне нацыянальнай ідэнтычнасці", - адзначыў кіраўнік ВНУ.

Кар. БЕЛТА. Фота БДУ.

У Ваўкавыску адгулялі свята хлебаробаў

Гэта ганаровае права - стаць сталіцай абласнога свята працаўнікоў сяла - Ваўкавыск атрымлівае ўжо ў другі раз. Горад з тысячагадовай гісторыяй, які захоўвае памяць стагоддзяў і накіраваны ў будучыню, слаўны працавітымі жыхарамі і прывабны незвычайнымі месцамі. Напрыклад, тут ёсць помнік ваўку… Па адной з легенд, сваю назву Ваўкавыск атрымаў якраз дзякуючы чацвераногаму драпежніку. Мясцовыя жыхары шанавалі звера, нават увекавечылі яго на гербе і сцягу. Бронзавы воўк пасяліўся і ў цэнтры горада. Ёсць павер'е, што воўк выконвае жаданні, калі пацерці яго нос. Што ж, відавочна, у многіх жыхароў і гасцей свята сёння яны споўніліся: Ваўкавыск стаў горадам-казкай, горадам-святам!.. Тут было вельмі ярка, хораша, шчодра, душэўна і весела. Нават надвор'е выканала нашы жаданні - сагрэла цёплым летнім сонцам. Менавіта так удзячная і гасцінная Гарадзеншчына ўшаноўвала герояў жніва, чыёй працай напоўнены засекі вобласці.

Мабыць, самай урачыстай і хвалюючай часткай свята стала цырымонія ўзнагароджання галоўных герояў дня. Павіншаваць аграрнікаў Гарадзеншчыны прыехалі шматлікія ганаровыя госці. Вітальны адрас Прэзідэнта краіны Аляксандра Лукашэнкі аграрнікам Гарадзеншчыны зачытаў Дзяржаўны сакратар Рады бяспекі Беларусі Аляксандр Вальфовіч. Адрасуючы свае віншаванні хлебаробам, Аляксандр Вальфовіч адзначыў, што свята Дажынкі - гэта адно з самых любімых у краіне і самых шанаваных восеньскіх свят на нашай зямлі:

Старшыня Гарадзенскага аблвыканкама Юрый Караеў са словамі віншаванняў звярнуўся да аграрнікаў вобласці:

- Землябаў адрозніваюць адмысловая адказнасць і любоў да зямлі. Цяпер ужо ззаду многія месяцы напружанай працы ў палях, надышоў час падвесці вынікі. Надвор'е кожны год выпрабоўвае на трываласць нашых аграрнікаў. Летнія засухі мінулых і пазамінулых гадоў, бясснежная зіма гэтага года, праліўныя дажджы ўлетку збіраліся пахаваць нашы надзеі на высокі ўраджай. Але талент, веды нашых аграномаў, валявыя і арганізацыйныя якасці кіраўнікоў гаспадарак, а галоўнае - самааддача механізатараў і палыводаў, кіроўцаў і аператараў збожжасушыльных комплексаў ізноў здзівілі новай планкай валавага збору і ўраджайнасці. Намалочана ў бункернай вазе звыш 1 млн 760 тыс. тон збожжа. Сярэдняя ўраджайнасць збожжавых і зернебабовых - 51 ц/га. Валавы збор рапсу склаў 220 тыс. тон, а сярэдняя ўраджайнасць - 30 ц/га. Дзякуй усім, хто працуе на сельскай ніве, за працавітасць і адказнае стаўленне да справы, вытрымку і самаадданасць.

Важкі ўнёсак у каравай вобласці ўнёс Лідскі раён - звыш 70 тысяч тон.

- Да абласных дажынак-2025 Лідчына падышла з добрым вынікам. Валавы збор збожжа склаў 71 150 тон, ураджайнасць у сярэднім па раёне - 40,9 ц/га (з улікам фермерскіх гаспадарак). І гэта лепшая ўраджайнасць за дзесяцігоддзе, - адзначыў начальнік кіравання сельскай гаспадаркі і прадуктаў харчавання Лідскага райвыканкама Аляксандр Часнойць. - Усе гаспадаркі спрацавалі на высокім узроўні. Лепшы вынік па ўраджайнасці і валавым зборы ў РСУП "саўгас "Лідскі" - 51 ц/га і 9 000 тон адпаведна. На другім месцы - КСУП "Ёдкі-Агра": 46 ц/га пры валавым намалоце 12 376 тон. Трэцяе месца дзеляць КСУП "Пескаўцы": 42,3 ц/га пры намалоце 9 200 тон, і філіял "Дзітва": з аналагічнай ураджайнасцю і валавым намалотам 10 800 тон. У ЛРСУП "Мажэйкава" ўраджайнасць 38,9 ц/га, намалот 11 448 тон, у КСУП "Беліца-Агра" - 37,9 ц/га пры валавым намалоце 8 000 тон. Уборачная кампанія не завяршаецца. У палях яшчэ 1 100 га сланечніку, да ўборкі якога гаспадаркі толькі-толькі прыступа-

юць, і 340 га бульбы. На гэтым тыдні завяршаем уборку грэчкі. Асноўныя ж працы накіраваны на азімую сяўбу збожжавых культур. Хачу павіншаваць працаўнікоў сяла, якія ўнеслі свой ўклад у важкі каравай Гарадзенскай вобласці і папрацавалі на славу: камбайнёраў, аператараў зернесушыльных комплексаў, галоўных спецыялістаў, кіраўнікоў - усіх хацелася б адзначыць. У нас няма дрэнных - усё працавалі ў камандзе. Дзякуй за працу! Жадаю шчасця, здароўя і добрых зарплат. Яны ў нас годныя: налічэнні ў камбайнёраў - парадку 8 000, у аператараў зернесушыльных комплексаў - 6000-7000, у кіроўцаў - 5000 рублёў.

У адрас аграрнікаў з галоўнай сцэны прагучала шмат слоў падзяк. Уцешна, што ў ліку тых, чыя праца ацэнена высокімі ўзнагародамі, ёсць і лідзяне, працаўнікі гаспадарак і перапрацоўчых прадпрыемстваў.

Самай высокай узнагародай - Ганаровай граматай Адміністрацыі Прэзідэнта - ганараваны трактарыст-машыніст КСУП "Беліца-Агра" Аляксандр Жылін.

Падзяка Рады бяспекі Рэспублікі Беларусь абвешчана старэйшаму інструктару-выратавальніку ПАСП-11 Лідскага РАНС Сяргею Краўчанку, які ўвесь час прыходзіць на дапамогу роднай гаспадарцы ў жніве .

Па выніках працы сельгасгаліны было адзначана ЛРСУП "Мажэйкава". А ў якасці заахвочвальнага падарунка сельгаспрадпрыемства атрымала 60 тон азотнафосфарных угнаенняў.

Уздоўж адной з цэнтральных вуліц сталіцы Дажынак-2025 вышыхтаваліся маляўнічыя падворкі ўсіх раёнаў вобласці. Кожны з іх імкнуўся падкрэсліць сваю "фішку", а аб'ядноўвала іх, вядома ж, тэма хлеба, зямлі і чалавечай працы.

Адмысловай увагі заслугоўвала незвычайная канцэпцыя падворка, уплёўшая ў сябе гісторыю і сучаснасць, векавыя традыцыі і новыя трэнды аграрнай сферы. Гаспадаром быў аграрны блогер Генадзь Ціховіч. Жыхар Ваверкі, вядзе вялікую дапаможную гаспадарку, бацька пецярых дзяцей, ён з любоўю і гумарам распавядае ў сваім блогу пра сельскае жыццё. На пару з Гаспадыняй Булкай на Дажынках ён запрашаў гасцей акунуцца ў свет мукі… Мука - вось яна, сыплецца паміж пальцаў, нібы сонечны пясок. Здавалася б, простая субстанцыя, але ў ёй складзены цэлы свет. На пляцоўцы Лідскага раёна мука стала не проста інгрэдыентам, а знакам сонца, цяпла і сяброўства.

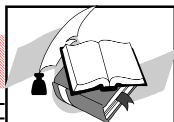
Дэлегацыю высокіх гасцей на нашым падворку запрасілі зайсці ў павільён, стылізаваны пад мяшэчак мукі, і на хвіліну стаць пекарамі - стварыць агульную булку талакой, уклаўшы ў яе часцінку сваёй душы. Такая булка атрымліваецца незвычайнай і смачнай. Дарэчы, і ў стварэнні гэтага незвычайнага падворка таксама ўдзельнічала уся лідская талака. Свой уклад унеслі ўсе прадпрыемствы

сельскай гаспадаркі, а таксама перапрацоўчай прамысловасці: акцыянерныя таварыствы "Лідахлебапрадукт", Лідскі малочна-кансервавы камбінат, "Лідахарчканцэнтраты", прыклалі сваю майстэрскую руку да афармлення маленькага кутка Лідчыны на вялікім свяце працаўнікі Лідскага хлебазавода, Лідскага ГУП ЖКГ і нават майстры шклозавода "Нёман". А агульную творчую канцэпцыю распрацавалі спецыялісты Лідскага цэнтра культуры і народнай творчасці.

Паводле Вольгі Яхантавай.

Навіны Германіі

Адбылося ўручэнне прэміі "Для жанчын у навуцы"

Чатыры маладыя жанчыны-навукоўцы былі ўзнагароджаны за выбітную працу ў нямецкіх навукова-даследчых інстытутах

18 верасня чатыры маладыя даследніцы з Германіі атрымалі прэмію "Для жанчын у навуцы" за 2025 год. Гэтая прэмія прысуджаецца Камісіяй ЮНЭСКА, арганізацыяй "Das Deutsche Humboldt-Netzwerk e.V." і "Фондам L'Oreal" маладым жанчынам-навукоўцам за выбітныя дасягненні ў навуцы. Асаблівасць гэтага года заключаецца ў тым, што ўсе чатыры лаўрэаткі прыехалі ў Германію з-за мяжы, каб займацца навуковай працай.

Прэмію атрымалі доктар Кейсі Пакуола (Юліхскі даследчы цэнтр), доктар Рана Хусейн Алі (Франкфурцкі ўніверсітэт), доктар Ліне Мурадзі (Мюнстарскі ўніверсітэт) і доктар Цзін'юань Сюй (Тэхналагічны інстытут Карлсруэ). Памер прэміі складае 25 тысяч еўра для кожнага лаўрэата. На сённяшні дзень гэтую прэстыжную ўзнагароду атрымалі больш 50 маладых жанчын-навукоўцаў Германіі.

Фонд L'Oreal і ЮНЭСКА ўжо з 1998 года займаюцца прасоўваннем выбітных жанчын у навуцы, адпаведна з дэвізам "Свет мае патрэбу ў навуцы, а навука мае патрэбу ў жанчынах". Дзякуючы праграме "Для жанчын у навуцы", якая з 2007 года рэалізуецца ў тым ліку і ў Германіі, падтрымку атрымалі ўжо 4400 жанчын-навукоўцаў па ўсім свеце - сярод іх сем будучых лаўрэатаў Нобелеўскай прэміі.

Дзюсельдорф (d.de).

Лаўрэаты прэміі "Для жанчын у навуцы" © L'Oreal.

Леа Нойгебаўэр заваяваў золата ў дзесяціборстве

Германія ад'язджае з Токіа з пяццю медалямі. Леа Нойгебаўэр упісаў сваё імя ў гісторыю нямецкай лёгкай атлетыкі, бліскуча выступіўшы ў фінале.

Леа Нойгебаўэр дамогся самага вялікага поспеху ў сваёй кар'еры на чэмпіянаце свету па лёгкай атлетыцы ў Токіа: 25-гадовы спартовец заваяваў золата ў дзесяціборстве і стаў новым чэмпіёнам свету, набраўшы 8804 балы. У захапляльным фінале ў бегу на 1500 метраў ён апярэдзіў Эйдэна Оўэнса-Дэлярме з Пуэрта-Рыка і амерыканца Кайла Гарланда.

Апроч золата Нойгебаўэра нямецкая каманда заняла яшчэ чатыры прызавыя месцы. Малайка Міхамба прынесла срэбны медаль па скачках у даўжыню. Марафонец Аманал Петрас таксама заваяваў срэбра ў захапляльным фінале з фотафінішам. У апошні дзень спаборніцтваў чэмпіянату свету па лёгкай атлетыцы жаночая каманда прынесла бронзу ў эстафеце 4х100 метраў, а Мерлін Хумель заваяваў срэбны медаль у кіданні молата, устанавіўшы асабісты рэкорд 82,77 метра.

Токіо (d.de).

Золата па дзесяціборстве ў Леа Нойгебаўэра© dpa.

Інга Вінарская

Ты адратуеш мяне...*

(Аповесць)

1

Не люблю вёску. Не... Не люблю. Свякроў сваю, якая там жыве, цярпець не магу. А свякроў - ну што свякроў?.. Звычайная калгасная баба - без вышэйшай адукацыі, нахабная, жорсткая. У кожную шчыліну твайго жыцця без дазволу ўлезе і бруднымі нагамі там патопчацца. Не ведаю, у каго пайшоў мой муж, але дакладна не ў яе - дзякуй Богу!..

Нават і не разумею, чым я думала - якім месцам, - калі пагаджалася паехаць у гэтую самую вёску на нейкі час аднойчы летам. Але ж муж мой усё-ткі ўмее ўгаворваць: "Ды што ў гэтым запыленым горадзе сядзець? А там - свежае паветра, натуральная ежа, без пестыцыдаў розных... Да таго ж, мама так цябе запрашала - асабіста запрашала..." Мне вельмі хацелася сказаць яму, што я сябе лепш буду адчуваць пад першай сустрэчнай выкіднай трубой у горадзе, чым на тым самым свежым паветры ў ягонай мамы, але нічога такога ўслых я не прамовіла, дазволіла сябе ўгаварыць і пагадзілася паехаць. І нашто я такая дура? Дарослая ж дзяўчынка ўжо!..

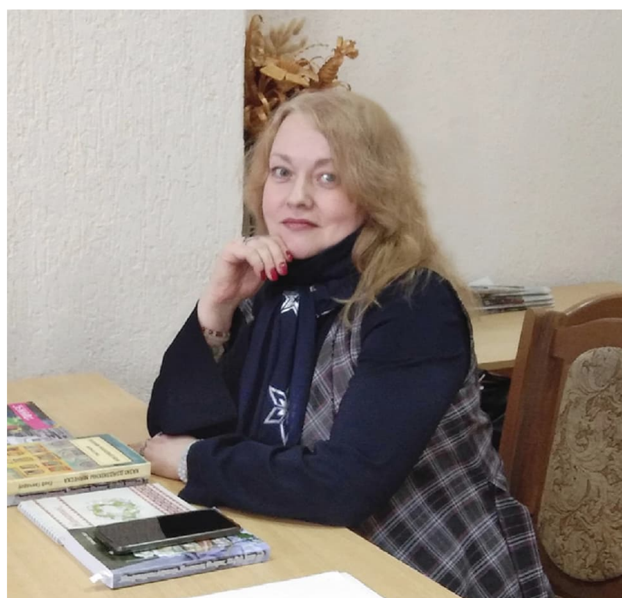
2

Спачатку ўсё ішло зусім нават нічога: прыгожыя летнія краявіды, подых цёплага паветра, хуткая язда на машыне... Я жмурылася і ўсміхалася, назіраючы, як прасвечвае праз лістоту прыдарожных дрэваў сонца, як яно быццам бы бяжыць за нашай машынай, нібыта ў нейкай кінастужцы...

Пры набліжэнні да вёскі мужавых бацькоў настрой у мяне пачаў псавацца... Вось і знаёмы драўляны плот - вычварэнскі такі, пафарбаваны ярка і без усялякага густу. Адзінае, што неяк хавала гэтае безгустоўе, - некалькі кустоў квітнеючай дзікай ружы. Кветак было вельмі многа, розных адценняў, сярод якіх дамінавалі ўсё ж ружовыя. Калі мы выходзілі з машыны, то адразу адчуўся іх густы салодкі пах. Але ж гэта, як кажуць, былі кветачкі, а ягадкі чакалі мяне, як звычайна, за гэтым жахлівым плотам...

3

І вось ужо мы з мужам удваіх выгружаем з машыны мноства пакункаў з ежай, пітвом, прысмакамі рознымі

ды падарункамі... О, забягаючы наперад, скажу: ад колькасці гэтых пакункаў ды падарункаў, а калі яшчэ дакладней, то ад іх каштоўнасці, наўпрост залежыць цеплыня сустрэчы са сваякамі!..

Заходзім у дом - дзверы адчыненыя. Ніхто не сустракае. Дзіўна. Муж жа тэлефанаваў нядаўна бацькам, што пад'язджаем.

- Ці ёсць хто ў хаце?! - гучна пытаецца мой благаверны.

На нейкі час павісае паўза. Раптам нешта падае - вядро ці яшчэ нешта - і ў прыхожую ўплывае мая свякроў Альбрэхціна Пятроўна: высокая, тоўстая, здаровая - карацей, гром-баба. Следам дробненька ступае свёкар Сігізмунд Карлавіч - маленькі, шчупленькі падабцаснік. Калі я бачу іх разам, у мяне міжволі напрошваецца параўнанне: яны вельмі падобныя да адной кіношнай парачкі - Караліны і Пелікана - са старога чорна-белага фільма савецкіх часоў "Містэр Ікс". Толькі ў нашым выпадку дуэт гэты не камедыйны, а сумны, прычым на вясковы лад.

Першы позірк свякрові, канешне, - у бок прывезеных пакункаў: здаецца, колькасць іх задаволіла...

- Ой, мама, тата, прывітанне! Мы тут прывезлі трошкі, - падлізваецца мой муж.

- Ды бачу ўжо, - адказвае свякроў.

* Усе супадзенні з рэальнымі асобамі ці падзеямі ў тэксце аповесці з'яўляюцца выпадковымі.

- Добры дзень, Альбрэхціна Пятроўна, Сігізмунд Карлавіч, - спакойна гавару я.

- Ну, пакажыся! - з нейкай пагрозай у голасе гаворыць свякроў.

І яна пачынае аглядаць мяне з галавы да ног.

Не, мяркуючы па выразе ейнага твару, які з кожнай хвілінай крывіцца ўсё болей і болей, ёй не спадабаліся ні мае доўгія светлыя валасы, укладзеныя локанамі, ні блакітныя вузкія джынсы, ні празрыстая шыфонавая белая блюзка, ні чырвоныя туфлі на высокіх шпільках, ні доўгія пазногці, пафарбаваныя яркім, у тон туфлям, лакам.

- Гляньце вы, фіфа якая! - кінула нарэшце ў мой бок свякроў.

- Дык я ж у офісе буйной карпарацыі працую, а не ў калгасе, - парыравала я.

Муж мой ажно застыў ад нечаканасці. Свякроў з кепска прыхаванай класавай нянавісцю паглядзела на мяне. Калі б можна было забіць поглядам, то я, напэўна, была б ужо трупам. На нейкі час яна затрымала свой позірк на маім плоскім падцягнутым жываце.

- Што, ізноў не цяжарная?

- Не, не цяжарная.

- Бачыш, Сігізмунд, нявестка зноў не цяжарная. Цьфу!.. - і яна развярнулася і выйшла з хаты.

Свёкар пасемяніў за ёй:

- Альбрэхціначка, Брысечка, даражэнькая!.. Супакойся, радасць мая!

"Не, не дапамаглі пакункі, - падумала я. - І чаму я дазволіла сябе ўгаварыць, каб ізноў сюды паехаць?.. Заракалася ж ужо. А пра цяжарнасць… Што тут скажаш? Калі шчыра, то мяне заўсёды браў жах ад думкі, што я параднюся з гэтай нахабнай бабай…"

І канешне, нам з мужам ніхто не прапанаваў не толькі перакусіць з дарогі, а нават элементарнай шклянкі кавы ці гарбаты. Так і хадзілі да позняга вечара, пакуль свёкар дыпламатычна не паклікаў усіх вячэраць - і з боку маёй свякрові гэта была вялікая ласка…

Мне хацелася сказаць мужу: "Гэта так твая мама мяне запрашала, каб у душу напляваць ды жыццё ў чарговы раз атруціць?.." Хацелася запатрабаваць, каб мы тэрмінова з'ехалі адсюль да гарадской кватэры… Але ж я змаўчала, бо муж мой і так быў сам не свой, нібыта не ў сваёй талерцы.

4

На наступны дзень з раніцы пачалося размеркаванне абавязкаў - падчас сняданку. І ўсё ў Альбрэхціны Пятроўны падсумавана: напэўна, паўночы думала над спісам работаў ды над тым, хто і дзе працаваць будзе, і нават, - колькі: гэта трэба прапалоць, тое паліць, а яшчэ прывезці, паднесці, занесці… А камандаваць парадам, канешне, будзе сама мадам Альбрэхціна. Мяне ж свякроў "саслала" на кухню: ежу на ўсіх гатаваць ды посуд мыць. Добра, я люблю гатаваць. Муж ды нашыя сябры-знаёмыя кажуць, што стравы ў мяне атрымоўваюцца смачныя, нават дабаўкі часцяком просяць. Але вось свякроў мая - не. Пакаштуе нейкі кавалачак, і пачынаецца: тое не так, гэта не гэтак, недасаліла, недаварыла і г.д. Добра, калі яшчэ не выплюне той кавалачак.

Ну што рабіць? Кожны раз, калі трапляю ў гэтую глухамань, праз нейкі час пачынаю думаць, што не сыйдзеш жа з той вёскі на сваіх дваіх. Прыйдзецца цярпець, пакуль муж назад на машыне не завязе…

Перад пачаткам маёй кухоннай працы свякроў паклікала мяне:

- Гэй, нявестка, хадзі сюды!

Заходжу ў яе пакой.

- На вось, надзенеш, - і працягвае мне халат ды хустку на галаву. - Там яшчэ на ганку галёшы старыя стаяць - таксама возьмеш.

- Дзякуй, Альбрэхціна Пятороўна, - кажу. - Мяне цалкам задавальняе мой спартовы касцюм, красоўкі ды кепка - усё з сабой прывезла. Да таго ж, я не люблю насіць чужыя рэчы.

Яна скрывілася. Вось так: не ацаніла я свякровіну "ласку"…

Не гаворачы больш нічога, я павярнулася і пайшла на кухню. Мой муж, свёкар ды свякроў накіраваліся ў бок гароду.

5

Гатаваць ежу ў вясковым доме - гэта зусім не тое, што ў гарадской кватэры. Цэнтральнага вадаправода тут няма, вада толькі ў калодзежы: неабходна яе прынесці, размеркаваць, падагрэць і г.д. Каб памыць рукі ці посуд, ці яшчэ нешта, калодзежную вадкасць трэба заліць ва ўмывальнік з такой доўгай пімпачкай унізе. Націснеш на пімпачку, вада і пальецца. А сцякае яна ў вядро, што стаіць унізе, якое, калі напоўніцца, трэба вынесці і выліць далёка за гародам.

Прыцягнуўшы некалькі вёдзер вады з калодзежа, я размеркавала яе - колькі куды трэба. Потым памыла мяса і, парэзаўшы яго на кавалкі, паставіла на пліту варыцца на слабым агні. Трэба пачысціць гародніну на боршч: буракі, моркву, бульбу. "А пайду-ка я на свежае паветра - там і пачышчу. А мяса няхай ціхенькаварыцца", - падумала я. Выйшла з хаты і накіравалася да лавачкі ў двары, дзе і прыстроілася.

Свяціла ранішняе сонейка. Цёпла. Можна зняць майстарку і хадзіць у майцы, што і было мной зроблена. Паглядзеўшы на сонца, я прыжмурылася і ўсміхнулася. Потым на нейкі час задумалася, кінуўшы позірк з-пад сваёй летняй кепкі на палісаднік з кветкамі, што знаходзіўся праз двор насупраць. Ружы розных колераў, нават экзатычных, буйныя рамонкі, мноства іншых прыгожых квітнеючых раслін… Праполата ўсё, як у народзе кажуць "пад пінцэт", прыбрана: так, мая свякроў вельмі любіць кветкі, а яшчэ парадак ува ўсім - я б сказала, садысцкі такі парадак… Не, кветкі маёй свякроўкі вочы мае дакладна не радавалі, хаця я, канешне, - як, напэўна, усе жанчыны,

- люблю кветкі, прычым самыя розныя: як простыя палявыя, так і дарагуткія ружы ды архідэі.

У нейкі момант я заплюшчыла вочы і так і сядзела на той лавачцы, падставіўшы твар сонейку. Яно нібыта бараніла мяне, ахоўвала, быццам бы казала мне, што ўсё будзе нарэшце ў мяне добра, толькі трэба трошкі пацярпець ды пачакаць…

6

- Здароў, маладуха! - раптам пачулася недзе недалёка.

Адкрываю вочы і адказваю машынальна:

- Прывітанне, - не зусім яшчэ разумеючы, з кім размаўляю.

Жанчына, нібыта… Але голас нізкі, хрыпаты.

- Прысяду? - пытае яна.

- Калі ласка.

Садзіцца на лаўку - не блізка ад мяне, але і не зусім далёка. Паварочваюся крыху ўбок, каб разгледзець нечаканую госцю.

- Зояй мяне зваць. Усе клічуць Зойкай. Суседка - жыву паблізу, - кажа яна.

- А я…

- Ведаю, хто ты, - перапыняе яна. - Брыськіна малодшая нявестка. Імя ў цябе рэдкае. Як жа?.. Зараз…

- Кіра - не мучыцеся.

- Во, бачыш. Кажу ж - рэдкае. Што, на кухню цябе свякроў адправіла?

- Ды нічога страшнага. Ежу я гатаваць умею.

- Давай дапамагу пачысціць: рукі твае мне шкада і манікюр прыгожы.

Я не паспела нават нічога сказаць, так яна шпарка схапіла маленькі ножык ды пачала хутка чысціць бульбу ды буракі з морквай. "І што мне рабіць - ножык жа тут адзін?! Па другі трэба ў хату ісці. Неяк няёмка, - падумала я. - Добра, паглядзім, што будзе далей". Міжволі ізноў разглядваю візіцёрку, трохі косячыся ў яе бок. Хударлявая - вельмі. Скура цёмная, моцна загарэлая, нібыта яе гаспадыня суткамі знаходзіцца на сонцы. Нейкая аляпаватая спадніца - ружовая ў жоўтыя кветкі, старая майка, чорныя гумовыя тапкі. Валасы кароткія, выпаленыя. Якога ж колеру? Немагчыма вызначыць - напэўна, некалі былі русыя. Я слухаю спевы птушак, гляджу з-пад кепкі на сонца, жмуруся і не ведаю, што рабіць у такой сітуацыі. Ай, як кажуць у народзе: не ведаеш, што рабіць, не рабі нічога.

Вельмі хутка прынесеная мной з хаты гароднiна была пачышчана.

- Усё - гатова! - кажа яна.

- Не ведаю, як Вам і дзякаваць.

- Для пачатку, не называй мяне на "Вы": ніхто не называе, дык і не трэба. Я ж табе "Вы" не кажу. А аддзячыць ты мне можаш вельмі проста.

Тут я павярнулася да Зойкі і паглядзела на яе вельмі ўважліва: вочы ў вочы, - і зацікаўлена. Божа мой! Якія ж у яе былі вочы! Зялёна-карыя, вялікія, аксамітныя, іскрыстыя. Пра такія ў народзе кажуць: "Яхантавыя". І вейкі густыя захаваліся. "Дзіўна: такія вочы ў такой "істоты", - прамільгнула думка.

- Дык вось, слухай, - кажа мне Зойка. - Я зараз табе раскажу, дзе ў Брыські, хатняе віно ў доме прыхавана. Там яго - хоць пруд прудзі.

І яна падрабязна распавядае мне, дзе ў маёй свекрыві знаходзіцца тая вінная хованка.

- Мне ж многа не трэба, - працягвае візіцёрка. - Ты схадзі, улезь туды ды шклянку мне налі. Вельмі выпіць хочацца.

"Ясна, - думаю. - Яна пачысціла мне гародніну, каб выманіць шклянку віна, а можа і некалькі".

- Ды не бойся, - кажа Зойка. - Брыська нічога не заўважыць. Там віна надта многа. Я ж не магу туды сама ўлезці, як ты разумееш.

- Прабач, а адкуль ты ведаеш, дзе яно стаіць?

- Гэтага я табе сказаць не магу, як і не магу назваць імя чалавека, які мне пра гэтую хованку расказаў. Сама разумееш: менш ведаеш, мацней спіш.

- Давай я лепш табе грошай трохі дам. Купіш сабе бутэльку.

- Ой, дык гэта ж трэба будзе ў краму цягнуцца: яна далёка, а віно - яно ж тут, блізка, і ісці нікуды не трэба.

І раптам мне спадабалася думка сцягнуць шклянку віна ў сваёй свекрыві.

- Добра, - сказала я Зойцы. - Пасядзі тут. Я зараз.

Праз нейкі час я вярнулася з віном. Зойкіны вочы засвяціліся радасцю. Прынесеная мной шклянка імгненна стала пустой.

- Добра, пайду я, - сказала мая нечаканая госця. - Падпрацоўваю тут недалёка ў цёткі Зубіліхі на праполцы градак. Глядзіш, яшчэ да вечара бутэльку віна зараблю. Я да цябе заўтра зайду з раніцы, калі ты не супраць, канешне.

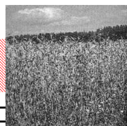
- Прыходзь, - сказала я, а потым адправілася на кухню гатаваць абед.

Дарэчы, пакуль я была на двары, мяса на боршч ужо паспела зварыцца. Без аніякіх праблем быў прыгатаваны мной абед з некалькіх страваў, а пазней і вячэра. Усіх карміла, потым прыбірала і мыла посуд - так мой дзень і прайшоў. Свякроў таксама ела мае стравы і, што дзіўна, не плявалася, і нават, не крывілася.

Позна вечарам я абрэзала свае шыкоўныя доўгія пазногці з дарагім манікюрам. У вёсцы гэта ўсё недарэчы. Як вярнуся ў горад, тады і пазногці адрашчу, і манікюр аднаўлю. А зараз трэба неяк перажыць гэты час...

7

Наступным ранкам (хаця, не: правільней сказаць - яшчэ перад ранкам) з рыбалкі вярнуўся старэйшы брат майго мужа Мацвей. Я праз сон пачула, як ягоная машына заязджала на двор. У хаце запахла свежай рыбай... А паколькі Мацвей прыехаў вельмі рана, то адразу пайшоў яшчэ паспаць. Калі ўсе прачнуліся, умыліся і селі снедаць,

дык Мацвея за сталом не было. А ў прыхожай ляжалі снасці, палатка, вуды і нейкія яшчэ, незнаёмыя мне, прыстасаванні для рыбалкі.

- Ізноў Мацвей тыдзень на возеры прасядзеў. Не надакучыла ж яму ў палатцы жыць... - сказала свякроў, папіваючы каву. І, звярнуўшыся да мяне:

- Ну што, Кіра, - праца табе прыбыла дадатковая. Там у халадзільніку кілаграмаў дваццаць свежай рыбы, што Мацвей з рыбалкі прывёз. Трэба ўсё пачысціць, памыць... Большую частку замарозіш - невялікімі пакункамі рабі. З рэшты звары вялікую каструлю юшкі ды падсмаж трохі на другое, каб на вячэру было.

"Ага... Вось менавіта так я і планавала правесці свой адпачынак. Гэта, напэўна, значна лепей, чым Турцыя ці Егіпет, - на думку майго мужа... Дзякуй Богу, што мы тут толькі на два тыдні - да канца адпачынку мужа... А ў мяне яшчэ два тыдні - ад майго -застанецца, да выхаду на працу. Вось вернемся ў горад, і я куды-небудзь у Еўропу з'езджу - хоць на тыдзень які, прычым адна. Грошы ў мяне свае ёсць, - добра ж зарабляю...", - з кепска прыхаванай нянавісцю да свякроўкі падумала я.

- А яшчэ ў хаце прыбярыся, - кінула ў мой бок Альбрэхціна Пятроўна, і ў голасе яе пачуліся такое задавальненне і такая радасць, што ад гэтага перыядычна ўсплываючая ў маёй галаве думка пра развод з мужам пачала рабіцца ўсё больш матэрыяльнай.

- Хлопцы, а вы - градкі палоць (гэта свякроў звярнулася да свёкра і майго мужа). Я ж сёння паеду на машыне з суседзямі ў горад на закупы. Буду вечарам. Праверу, як усе папрацавалі.

Ізноў да мяне:

- Кіра, май на ўвазе: на табе ўся хатняя гаспадарка!.. Не расчаруй мяне.

8

Ізноў я адна ў вясковым доме (не ўлічваючы Мацвея, што спіць у дальнім пакоі) - з гарой посуду, які трэба вымыць. А яшчэ рыба ўся гэтая... Зазірнула ў свякровін аграменны халадзільнік - рыбы было нямерана, некалькі вялікіх пакункаў... Каля халадзільніка ўзвышалася амаль такая ж вялікая маразілка - там захоўваліся замарожаныя прадукты. Туды і пойдуць невялікія пакункі з памытай і пачышчанай рыбай.

Даўшы рады бруднаму посуду, я пачала выносіць рыбу з хаты ў місках ды тазіках - бліжэй да калодзежа. Там недалёка знаходзіўся дваровы рукамыйнік - пад ім можна было адразу памыць рыбу, бо вада ж блізка. На сваё шчасце, я ўспомніла, што ў маёй дарожнай сумцы ёсць пара гумовых пальчатак - на ўсялякі выпадак. Пайшла, дастала гэтую пару - рук жа шкада. Узяла ў кухні нож, прыпынілася, задумаўшыся на хвіліну, потым узяла яшчэ адзін: а раптам сёння зноў прыйдзе, як і абяцала, учарашняя візіцёрка - гэта было б вельмі дарэчы, улічваючы колькасць рыбы на чыстку.

І вось, сяджу на лавачцы каля калодзежа. Пачала працу.

- Памагай Бог, Кіра! - пачуўся праз нейкі час знаёмы ўжо хрыпаты голас.

- Прывітанне, Зоя! - пазіраю на яе з-пад кепкі і ўсміхаюся.

- Гляджу, ты ў пальчатках. Гэта правільна: рукі трэба берагчы.

- Ага... Пазногці прыйшлося абрэзаць, бо з імі вельмі нязручна, калі ваду з калодзежа цягаеш, посуд увесь гэты мыеш, гатуеш на ўсіх.

- Шкада. Манікюр у цябе быў прыгожы... Яшчэ нож ёсць? - пытаецца яна праз хвіліну.

Працягваю Зойцы другі ножык. Яна ўсміхаецца, я таксама. Усе ўсё разумеюць.

І вось мы ўжо ўдзвюх сядзім і чысцім гэтую процьму рыбы. Надвор'е спрыяе працы: на вуліцы вельмі цёпла, дзьме лёгкі ветрык, свеціць сонейка, наўкола пахі кветак і травы - адным словам, лета. Калі б яшчэ ўсё гэта не перабіваў пах рыбы…

Неўзабаве два вялікія тазікі з уловам былі пачышчаны. Засталіся яшчэ тры міскі. Прамываю пачышчаную рыбу калодзежнай вадой. Трэба несці яе ў хату, каб прыстроіць у маразілку. Зойка выразна глядзіць на мяне.

- Зараз, Зоя, - кажу ёй. - Я ж усё разумею.

Іду з пачышчанай рыбай у хату, рассоўваю яе ў невялікія пакункі, каб пакласці ў маразілку. Зроблена. Іду ў вінную хованку Альбрэхціны Пятроўны. "Ай, ды што там!.." - і бяру цэлую бутэльку віна. На кухні прыхопліваю шклянку, выходжу на двор. Зойка здзіўлена глядзіць на мяне:

- Нават так!..

- Бутэльку пустую потым з сабой прыхапі, бо куды ж я тут яе падзену? Знойдуць яшчэ - пытанні пачнуцца. А так - няма тары, значыцца, і віна не было.

Зойка налівае сабе шклянку віна, выпівае.

- Ведаеш, Кіра, - кажа яна, - я бачыла, як ты з мужам сюды прыехала, як з машыны выходзіла - прыгожая такая, танюсенькая, у туфлях на высокіх абцасах, апранута шыкоўна, з прычоскай... А ўчора яшчэ глянула на твае доўгія, чырвонага колеру, пазногці і ўспомніла, што некалі гэтак жа, як і ты, таксама любіла яркі манікюр... Праўда, даўно гэта было.

Міжволі зірнуўшы на Зойкіны шурпатыя, патрэсканыя, амаль чорныя рукі, на яе скурчаныя пальцы, я паціснула плячыма.

- Што, цяжка ў такое паверыць?.. - спытала яна, перахапіўшы мой погляд.

- Так...

Зойка наліла сабе яшчэ шклянку віна і выпіла яе. Потым ізноў узялася разам са мной за чыстку рыбы, кінуўшы:

- Астатняе потым дап'ю.

На нейкі час павісла паўза. Было чуваць толькі, як мы чысцім карпаў ды шчупакоў і кідаем іх назад у міскі - на памыўку...

(Заканчэнне ў наступным нумары.)

170 гадоў з дня нараджэння Еўдакіма Раманава

11 верасня споўнілася 170 гадоў з дня нараджэння фалькларыста, этнографа, археолага і краязнаўца Еўдакіма Раманава (1855-1922).

Даследчыцкая дзейнасць Еўдакіма Раманава ў канцы XIX - пачатку XX стагоддзяў склала цэлую эпоху ў гісторыі нашай айчыннай гуманітарнай навукі. Яго творчая спадчына стала каштоўным укладам у развіццё беларускай этнаграфіі, фальклярыстыкі, археалогіі і мовазнаўства.

Нарадзіўся Еўдакім Раманаў у беднай мяшчанскай сям'і ў мястэчку Нова-Беліца Гомельскага павета Магілёўскай губерні (цяпер у межах Гомеля). Скончыў Гомельскую прагімназію і курсы настаўнікаў рускай мовы і гісторыі. У 1872 годзе здаў экстэрнам экзамены і быў накіраваны на працу ў Герасімаўскае народнае вучылішча Аршанскага павета Магілёўскай губерні. На працягу 14 гадоў выкладаў у розных навучальных установах Паўночна-Заходняга краю, з'яўляўся інспектарам народных вучылішчаў Віцебскай, Гарадзенскай і Магілёўскай губерняў.

Дзякуючы частым службовым пераездам меў шырокія магчымасці знаёміцца з жыццём і культурай насельніцтва розных рэгіёнаў. Адначасова з выкананнем службовых абавязкаў Еўдакім Раманаў займаўся самаадукацыяй, зацікавіўся беларускай гісторыяй, літаратурай і мовай, пачаў запісваць народныя тлумачэнні сноў, казкі, песні, замовы, прыкметы; рабіў апісанні сродкаў народнай медыцыны, ежы, адзення, прылад працы, дзіцячых гульняў, музыкальных інструментаў; праводзіў археалагічныя раскопкі, калекцыяніраваў прадметы старажытнасці, рабіў замалёўкі і падрабязныя апісанні; збіраў матэрыялы па тапаніміцы і інш. З 1880 года ён пачаў выступаць у друку, падрыхтаваў больш за 200 навуковых публікацый па археалогіі, этнаграфіі, археаграфіі, фалькларыстыцы, гісторыі, мове і літаратуразнаўстве, музеязнаўстве. Назапашаныя Еўдакімам Раманавым мовазнаўчыя матэрыялы сталі асновай для кніг "Опыт белорусского словаря", "Краткая белорусская грамматика", навучальнага дапаможніка па рускай мове "Учебник русской грамматики. Этимология" (1881) і дапаўнення да яго - "Краткая этимология церковно-славянского языка" (1895). Своеасаблівай энцыклапедыяй вуснай народна-паэтычнай творчасці, побыту, матэрыяльнай і духоўнай культуры беларусаў з'яўляецца фальклорна-этнаграфічная праца "Белорусский сборник" (т. 1-9, 1886-1912, 10-ы том выпусціў Інбелкульт (1928), падрыхтаваныя 11-14-ы тамы загінулі ў Другую сусветную вайну, лёс 15-га невядомы).

Плённай была і рэдактарская дзейнасць Еўдакіма Раманава: ён узначальваў неафіцыйную частку газеты "Могилевские губернские ведомости" (1897-1903), рэдагаваў зборнікі "Могилевская старина" (1900-1903), "Материалы па этнографии Гродненской губернии" (1911-1912), "Первоисточники для истории Могилевского края" (1916). Вялікая заслуга вучонага ў выданні пісьмовых крыніц, папулярызацыі твораў беларускай літаратуры. У 1900 годзе быў выпушчаны зборнік "Тарас на Парнасе и другие стихотворения" (дапоўненае выданне выйшла ў 1902 годзе), апублікаваны працы "Путевые заметки стольника П.А. Толстого о Могилевской губернии (1697-1699)" (1898), "Варкалабовская летопись" (1899), "Описание Кричевского графства 1786 г." А. Меера (1901) і іншыя. Пад літаратурным псеўданімам Е. Радзіміч даследчык выдаў асобнымі кнігамі арыгінальныя творы "Кара в сто лет. Белорусская легенда" (1894) і "Милостивый Осип, или Милости хочу, а не жертвы. Быль" (1896).

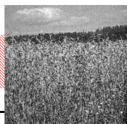
Вучонаму належыць ганаровае месца ў станаўленні беларускай археалогіі. Даследчык сабраў звесткі пра 1000 гарадзішчаў Беларусі, выявіў шэраг стаянак першабытнага чалавека, займаўся раскопкамі курганоў і могільнікаў X-XII стст., адкрыў "Барысаў камень" - помнік эпіграфікі XII ст. (каля в. Высокі Гарадзец Талачынскага раёна Віцебскай вобласці), склаў археалагічныя карты Магілёўскай, Віцебскай і Гарадзенскай губерняў. Сярод публікацый па археалогіі - "Старина доисторическая Северо-Западного края" (1907), "Археологический очерк Гомельского уезда" (1910), "Археологические разведки в Могилевской губернии" (1912) і інш.

Па ініцыятыве Еўдакіма Раманава і пры яго актыўным удзеле былі заснаваны царкоўна-этнаграфічныя музеі ў Віцебску (1893), Магілёве (1897) і Вільні (1910), куды даследчык перадаў значную частку археалагічных прадметаў з уласнай калекцыі.

З 1906 па 1916 гады Еўдакім Раманаў жыў і працаваў у Вільні. Як сябра Часовай камісіі займаўся ўладкаваннем спраў Віленскай публічнай бібліятэкі і музея, загадваў секцыяй этнаграфіі і археалогіі Паўночна-Заходняга аддзялення Рускага геаграфічнага таварыства. У 1917 годзе ён быў накіраваны на Паўночны Каўказ для правядзення этнаграфічных даследаванняў. Апошнія гады жыцця правёў у Стаўрапалі.

Паводле СМІ.

№ 39 (195) 24 ВЕРАСНЯ 2025 г.
наша СЛОВА.pdf

Марыў вярнуцца на Бацькаўшчыну

17 верасня споўнілася 165 гадоў з дня нараджэння аднаго з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры Кандрата Лейкі (1860-1921). Празаік, паэт, драматург, публіцыст і педагог Кандрат Лейка пахаваны ў горадзе Здалбунаў Ровенскай вобласці ў Украіне. У 1990-х гадах мне неяк давялося дабрацца да Здалбунава і пабываць на магіле нашага земляка. Разам з украінскімі журналістамі магілу я ледзьве знайшоў. На старых здалбунаўскіх могілках мы ўсё ж натрапілі на жалезны крыж з надпісам на ўкраінскай мове:

Нудьга його задавила
На чужому полю.
В чужу землю положила -
Така його доля.
К. Лейко.
Світла память про Вас
Завжди буде жити
В серцях наших.
Родичи.

Кандрат Лейка нарадзіўся ў 1860 годзе ў вёсцы Збочна на Слонімшчыне. Спачатку вучыўся ў Азярніцкім народным вучылішчы, а пасля скончыў Свіслацкую настаўніцкую семінарыю.

Пяць гадоў малады педагог адпрацаваў настаўнікам у Косаве. А ў вольны ад педагогікі час пісаў па-беларуску творы для дзяцей. Да сённяшніх дзён захаваліся яго вершы "Сарока", "Песня ластаўкі", "Бусел" і іншыя, якія датаваныя 1883-1886 гадамі.

Яшчэ ў маленстве Кандрат Лейка застудзіў ногі, якія ў яго пастаянна балелі. Аднойчы доктар параіў памяняць месца жыхарства і пераехаць туды, дзе клімат больш сухі і цёплы. І ў 1884 годзе наш зямляк пакідае Беларусь і пераязджае жыць у Украіну, у Харкаўскую губерню. Там ён спачатку працуе настаўнікам у Лініўскім пачатковым народным вучылішчы, а пасля праз год быў пераведзены ў Аснавянскае народнае вучылішча.

У 1887 годзе ў двухпавярхоўным доме сваякоў украінскага пісьменніка Грыгорыя Квіткі-Аснаўяненкі ў Харкаве адкрылася вучылішча для сляпых дзяцей. Праз пяць гадоў вучылішча пераехала ў новы трохпавярховы корпус. Гэты корпус быў пабудаваны па ўзоры дрэзданскай школы для сляпых дзяцей на грошы, якія былі сабраныя жыхарамі Харкава, а таксама за кошт мясцовага ўніверсітэта. Начальнікам вучылішча ў новым корпусе быў прызначаны беларус Кандрат Фёдаравіч Лейка.

У 1893 годзе ў Харкаве Кандрат Лейка выдае сваю першую кнігу "Русская азбука. Учебник родной грамоты для классного и домашнего употребления". Сярод педагагічных матэрыялаў на сённяшні дзень удалося адшукаць яго артыкулы "Экскурсия воспитанников и воспитанниц Харьковского училища слепых в Киев", "Подвижник народной школы", "Основа", “Письмо в редакцию", "О правовом положении слепых в России".

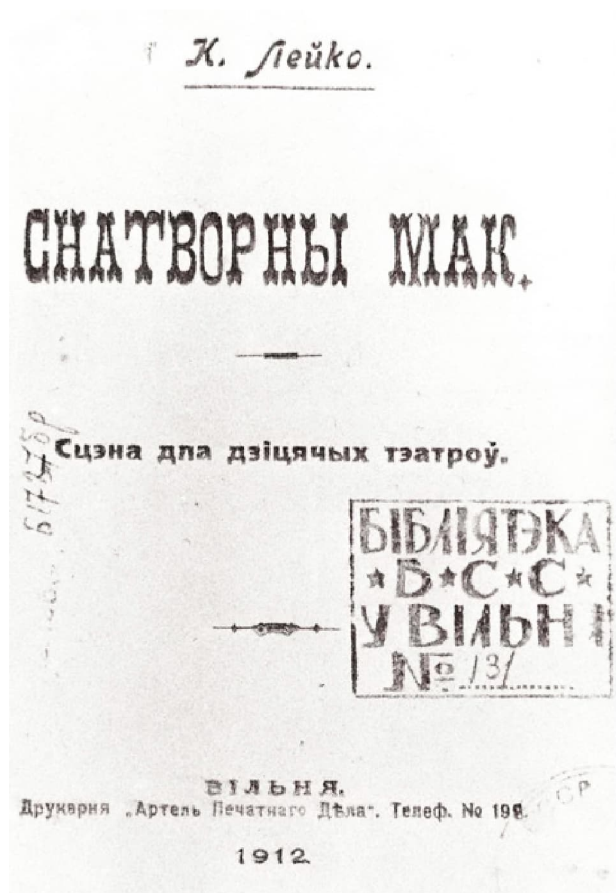
Дарэчы, апошняя праца нашага земляка выдавалася асобнаю кнігаю ў бібліятэчцы часопіса "Слепец" у Пецярбургу ў 1906 годзе. Я маю яе ў сваёй асабістай бібліятэцы.

Адно з выданняў Кандрата Лейкі

Жывучы далёка ад Бацькаўшчыны Кандрат Лейка наладжвае шчыльныя сувязі з Лявонам Дубяйкоўскім, Гальяшом Леўчыкам, Янкам Купалам, з рознымі беларускімі таварыствамі і камітэтамі, а таксама з рэдакцыямі беларускіх газет і часопісаў. Шмат піша і перакладае з украінскай мовы на беларускую. Свае творы дасылае ў Вільню, а з кастрычніка 1911 года друкуецца ў "Нашай ніве" - апавяданне "Успамін" і верш "Зязюлька". На старонках "Нашай нівы" з'яўляюцца яго апавяданні "Кульгавы дзядзька Раман", "Таклюся-сухотніца", "Лес шуміць", “Панас Крэнт", "Абмылка", "Пан Трудоўскі",

К. Лейко.

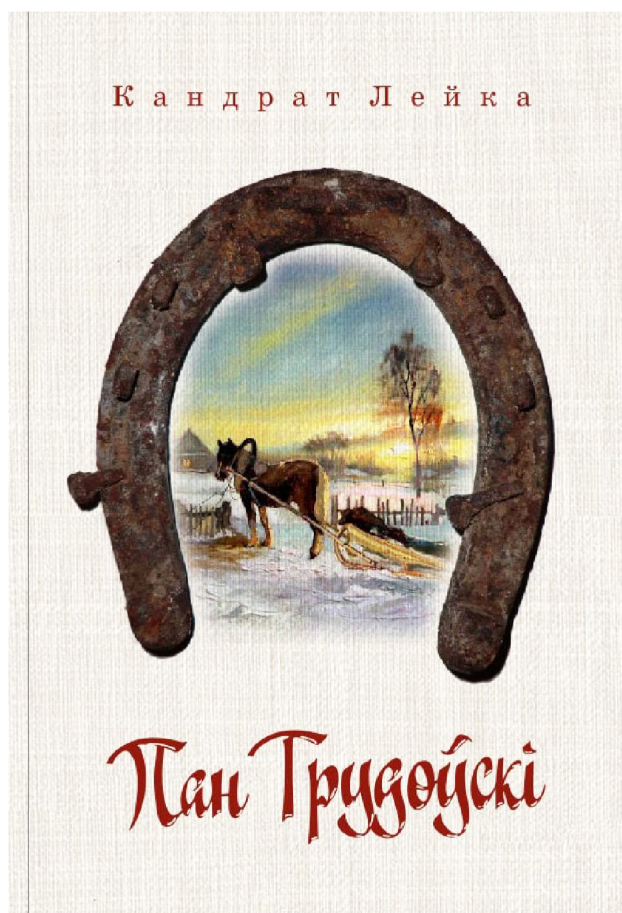
СНАТВОРНЫ МАК.

Сцэна для дзіцячых тэатроў.

ВІЛЬНЯ.
Друкарня „Артель Печатнаго Дѣла". Телеф. № 198.

1912.

Адзіная прыжыццёвая кніжка Кандрата Лейкі

Выбранае Кандрата Лейкі ў адной кнізе, 2015 г.

верш "Навальніца" і іншыя творы. Друкуецца пісьменнік таксама ў "Беларускім календары на 1916 год", у "Гомане", "Беларускай думцы", пазней - у "Нашай думцы". Чытаючы прозу Кандрата Лейкі Максім Гарэцкі неяк сказаў: "Надта здольны нашаніўскі апавядальнік".

У сваіх апавяданнях і вершах Кандрат Лейка апісваў унутраны свет сваіх герояў, расказваў пра сацыяльныя канфлікты рэчаіснасці. Творы яго па-свойму філасофскія і псіхалагічныя, а таксама разнастайныя па жанры і тэматыцы. Некаторыя з іх, асабліва вершы, напісаныя з гумарам, з баечнай мараллю, з элементамі выкарыстання фальклору.

У 1912 годзе ў Вільні асобнаю кнігаю выходзіць з друку п'еса Кандрата Лейкі для дзяцей "Снатворны мак", якую ён прысвяціў вясковым дзецям Слонімскага павета. Яна паклала пачатак беларускай нацыянальнай драматургіі для дзяцей.

Упершыню п'еса "Снатворны мак" была пастаўлена ў Дзвінску ў 1922 годзе. Паставіў спектакль выдатны артыст, рэжысёр, культурна-грамадскі дзеяч беларускай дыяспары ў Латвіі міжваеннага перыяду Язэп Камаржыцкі (1899-1965). Па іншай версіі спектакль мог паставіць і аматар тэатральнага мастацтва Сцяпан Заліўскі. Але хутчэй за ўсё спектакль па п'есе Кандрата Лейкі быў пастаўлены Язэпам Камаржыцкім. Ён у 1910-1920-х гадах працаваў акцёрам у Смаленску. Потым вярнуўся ў родны Дзвінск, скончыў настаўніцкія курсы. У 1922 годзе, як рэжысёр, узначаліў створаную з ініцыятывы Кастуся Езавітава і Эдварда Будзькі беларускую тэатральную трупу Дзвінска. Ставіў беларускія спектаклі ў латвійскім клубе "Саўле". Там, відаць, і была пастаўлена казка Кандрата Лейкі "Снатворны мак".

Аднойчы са слоў краснапольскага краязнаўца Леаніда Васільевіча Лабаноўскага я даведаўся, што ў канцы 1970-х гадоў Краснапольскаму народнаму тэатру пагражала закрыццё. І рэжысёр, заслужаны работнік культуры Беларусі Валянцін Іванавіч Ермаловіч (1925-2004), жывучы ў Магілёве, вырашыў узначаліць гэты калектыў. Працуючы выкладчыкам рэжысуры Магілёўскага культасветвучылішча, ён адначасова ўзваліў на свае плечы і гэтую нялёгкую ношу: рабочыя дні ў вучылішчы, выхадныя - у Краснаполлі. Гутарыў з аматарамі сцэны, пераконваў, вяртаў надзею. Вывучаў здольнасці ўжо вядомых краснапольцам выканаўцаў, адкрываў новыя імёны. А там - адна прэм'ера, другая, трэцяя… Яму не давалі спакою трапныя словы Максіма Гарэцкага, што заселі ў памяці: "Пакажыце беларусу са сцэны, хто ён, чым ён мог быць, гукніце яго са сцэны да новага жыцця…". І ён гукаў. Гукаў праз вобразы герояў сваіх спектакляў паводле п'ес беларускіх драматургаў. А неяк восенню 1987

№ 39 (195) 24 ВЕРАСНЯ 2025 г.
наша СЛОВА.pdf

Сцэна са спектакля “Снатворны мак” па п’есе Кандрата Лейкі. Дзвінск, 1922 г.

года мне ў Слонім з Магілёва ад Валянціна Ермаловіча прыйшоў пакет. Адкрываю - а там афіша да спектакля "Снатворны мак", праграмка спектакля, фотаздымкі сцэн з гэтай пастаноўкі і пісьмо. У ім мой старэйшы сябра пісаў, што "Краснапольскі народны тэатр упершыню ажыццявіў пастаноўку спектакля па п'есе твайго земляка Кандрата Лейкі "Снатворны мак".

Я быў вельмі ўзрадаваны і здзіўлены пастаянным імкненнем Валянціна Іванавіча да новага. Ён заўсёды быў у пошуку. На сцэну "выцягваў" не тое, што ўжо было абкатанае іншымі творчымі калектывамі, а нешта новае, забытае, арыгінальнае. Так сталася і з п'есай Кандрата Лейкі "Снатворны мак". Сапраўды, яе ніхто ніколі не ставіў з 1922 года. А ролі казачных герояў ігралі ў гэтым спектаклі дзеці з маладзёжнай студыі народнага тэатра. Да сённяшніх дзён больш ніхто так і не ажыццявіў пастаноўкі "Снатворнага маку".

Краснапольскі народны тэатр Валянцін Ермаловіч узначальваў 14 гадоў. Толькі ён і Язэп Камаржыцкі ажыццявілі пастаноўку п'ескі для дзяцей Кандрата Лейкі. Нават землякі - артысты ДУК "Слонімскі драматычны тэатр" - не ўшанавалі свайго земляка пастаноўкай яго цудоўнай п'ескі.

У 1917 годзе хвароба ног дала пра сябе знаць. А праз год Кандрата Лейку спаралізавала. У чэрвені 1918 года пляменнікі перавезлі яго ў горад Здалбунаў на Валынь да роднага брата Івана.

Пісьменнік моцна перажываў, найперш тое, што быў прыкаваны да ложка і не змог бачыцца са сваім маленькім сынам Віталем, якога часта наведваў на Палтаўшчыне. Ды і матэрыяльнае становішча стала жахлівым. Валынь перайшла пад Польшчу, і пенсію, якую Кандрат Лейка атрымліваў праз Ровенскае казначэйства, палякі адмянілі. Таму апошнія тры гады ў Здалбунаве жыў ён за кошт дапамогі сяброў з Беларусі і Беларускага камітэта ў Варшаве. Землякі клікалі Кандрата дамоў у Гародню альбо на Слонімшчыну, але сіл вяртацца ўжо не было. *"Падацца на Бацькаўшчыну, жыць там паміж сваіх братоў, умерці і легчы ў магілу на сваёй зямлі - о, якая б гэта была для мяне радасьць, шчасьце, але я не змагу гэтага выканаць, бо жыцьцё мяне зусім задавіла, а аб Маці-Айчыне магу цяпер толькі ў салодкіх марах успамінаць…"*, - пісаў Кандрат Лейка ў адным са сваіх пісем Лявону Дубяйкоўскаму.

Перад самай смерцю ён паспеў паслаць у Беларускае Навуковае Таварыства восем сшыткаў сваіх твораў з надзеяй, што таварыства выдасць іх асобнаю кнігаю пад загалоўкам "Засеўкі". Пра кніжку ён марыў і ў 1914 годзе, калі атрымаў ліст ад Янкі Купалы, які паведамляў, што Беларускае Выдавецкае Таварыства ў Вільні хоча выдаць асобнаю кнігаю ягоныя творы.

Але вершы і апавяданні Кандрата Лейкі асобным зборнікам свет так і не пабачылі, а многія з іх проста згубіліся падчас Першай сусветнай вайны. Ды і сам пісьменнік памёр у верасні 1921 года далёка ад роднай Слонімшчыны.

У 2015 годзе мне ўсё ж удалося сабраць пад адну вокладку вершы, апавяданні і п'есу "Снатворны мак" Кандрата Лейкі і выдаць асобнай кніжкай пад назвай "Пан Трудоўскі". Гэта мая даніна светлай памяці перад сваім земляком, беларусам і таленавітым пісьменнікам.

Спектакль “Снатворны мак”, Краснаполле, 1987 г.

Сяргей ЧЫГРЫН.

Станіслаў Мараўскі

Некалькі гадоў маёй маладосці ў Вільні* (1818-1825)

(Заканчэнне. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

На першым жа абедзе Браніцкая з найвялікшай пашанай пасадзіла князя Дамініка каля сябе. Але не дбала пра яго атачэнне. Маладыя, ганарлівы і фанабэрысты Чапскі ніколі раней не адчуваў такой пагарды да сябе, бо вымушаны быў сядзець на шэрым канцы. Раз'юшыўся яшчэ больш, калі замест лепшых вінаў, якія падаваліся ганаровым гасцям, з-за сквапнасці гаспадыні, перад ім паставілі нейкія апіўкі. Князь Дамінік бачыў крыўду свайго сваяка і фаварыта і часта паварочваўся ў яго бок, каб паразмаўляць з ім праз увесь стол, так ён супакойваў Чапскага, звяртаў на яго агульную ўвагу і паказваў Браніцкай яе памылку. Але Чапскі з-за гневу ўжо не кіраваў сам сабой, але не страціў пачуцця гумару.

Нарэшце гетманава зразумела сваю памылку, і каб выправіць яе, пачала шукаць нагоды пачаць размову з Чапскім. Убачыла, што яго шклянка стаіць некранутай і сказала:

- Мосцьпане Чапскі, чаму не п'еце віна.

Чапскі скрывіўся і адказаў:

- Не п'ю, мосць дабрадзейка, бо віно занадта кіслае! Хацеў бы папрасіць бутэльку, якая стаіць перад вамі.

Пакрыўджаная да глыбіні душы такім нечакана брутальным і шчырым адказам, гаспадыня вырашыла адпомсціць і зрабіла выгляд, што зусім не чула пра Чапскіх. Яна ўзняла галаву, быццам хоча нешта ўспомніць, і пачала мармытаць:

- Чапскі, Чапскі ... Не прыпомню! Што гэта за васпан Чапскі такі?

Чапскі, яшчэ больш раз'юшаны гэтымі словамі, пры ўсіх гасцях, добра падвысіўшы голас адказаў ёй:

- Здзіўлены, што вы не памятаеце такога прозвішча. Бо не так даўно, мой бацька прысудзіў да смерці мужа пані дабрадзейкі.

Вядома, што гетман завочна быў прыгавораны да шыбеніцы[131].

"Плёткі".

35. а) Я ўжо пісаў пра Караля Чапскага, высакароднага, годнага, сумленнага і дасціпнага чалавека. Усіх моцна забаўлялі яго жарты. Гаварыў праз нос, што таксама дадавала яму арыгінальнасці.

Неяк Караль Чапскі па справах апынуўся ў Менску і палічыў неабходным даць абед усім вяршкам губернскага чынавенства. Прызначыў дзень. Запрасіў шмат асоб. Але з-за сваёй рассеянасці забыўся пра галоўнага - не запрасіў першую асобу - губернатара Ігнаццева[132], чалавека гордага, абразлівага і жорсткага ў адносінах.

Надышоў дзень абеду. Усе прыехалі. Чакаюць губернатара. Толькі тады Чапскі зразумеў, што забыўся запрасіць Ігнаццева і схапіўся за галаву.

- Пачакайце трошкі, на міласць Бога, я еду да яго і прывязу сюды, - сказаў Чапскі гасцям. Прыехаў і патрапіў у момант, калі там сядалі за стол. Ігнацьеў запрасіў яго на абед. Чапскі сеў, але нерваваўся і кожную хвіліну ўскокваў, нібы яго шылам колюць.

Нарэшце, устаў з-за стала і ўсё пераблытаўшы, сказаў здзіўленаму губернатару, як быццам гэта ён сам, а не Ігнаццеў, даваў абед:

- Мой генерал! Прабачце мяне, калі ласка, я паміраю ад сораму за такі ганебны абед! Я не магу зразумець, што там здарылася з маімі кухарамі. Бо, кожныя страва была невыноснай!

б) Усе ведаюць, што на св. Юзафа ў Менску адбываюцца кантракты. Часта менавіта ў гэты дзень пачынаецца вясна і стаяць па-сапраўднаму прыгожыя і цёплыя дні.

Граф Караль Чапскі менавіта ў гэтыя дні быў на кантрактах, займаўся сваімі справамі і насіў ватны сурдут паверх фрака. Але калі ў поўдзень моцна пацяплела, забег дамоў і як непатрэбны цяжар скінуў свой сурдут, пасля чаго выйшаў у горад у адным толькі фраку. Меў справу з Каменскім, жанатым з Тэпяроўнай, дачкой банкіра, якога застрэлілі пасля банкруцтва. Каменскі быў адхілены ад пасады паўнамоцнага прадстаўніка па справах князя Дамініка Радзівіла нібыта за страту даверу і стаў менскім віца-губернатарам. Задуменны Чапскі ідзе да Каменскіх, у прадпакоі здымае фрак замест сурдута, якога на ім ужо не было, і ўваходзіць у салон. Быў даўно знаёмы з Каменскімі, і гаспадар, убачыўшы яго без фрака, пачаў падміргваць жонцы, каб яна не выказвала здзіўлення.

Чапскі ўбачыў пераміргванне сужэнцаў, і гэта яго трошкі зачапіла. Ён пацалаваў ручкі Каменскай (а была гэта адна з самых прыгожых жанчын Літвы, калі потым паехала ў Рым, усе кардыналы з-за яе звар'яцелі) і падышоў да вялікага люстэрка каб папраўіць валасы. Убачыў

* Morawski Stanislaw. Kilka lat mlodosci mojej w Wilnie (1818-1825). Warszawa, 1924. *Пераклад Леаніда Лаўрэша.*

[131] Гэты анекдот не вельмі праўдападобны, бо ў час, калі Дамінік Радзівіл мог наведаць Браніцкую, гетман быў яшчэ жывы.

[132] Мікалай Ігнаццеў, генерал-маёр, камендант бабруйскай цвердзі, менскі ваенны губернатар у 1812-1815 гг.

сябе ў адной толькі камізэльцы з белымі рукавамі кашулі і ажно прысеў.

Мой бацька неяк расказваў мне пра смерць старога Тэпера пасля банкруцтва. З роспачы, банкір схаваўся ад грамадскасці і сядзеў у зачыненым пакоі ў ніжняй частцы палаца, які ён меў у Варшаве на Мядовай вуліцы. Неяк увечары нехта пачаў яго клікаць з вуліцы: "Пан Пётр! Пан Пётр!". Тэпер, пэўна, пачуў знаёмы голас, адчыніў фортку і высунуў галаву. У той жа момант пачуўся стрэл, якім банкір і быў забіты. Тыя, хто яго ведаў, казалі, што быў ён варты лепшага лёсу.

в) Маючы важны судовы працэс у сенаце, Караль Чапскі быў вымушаны паехаць у Пецярбург. Як звычайна, рабіў там неабходныя захады на карысць сакратароў, обер-сакратароў, пракурораў і ўсіх, каго Бога паслаў. Але для большай упэўненасці хацеў прадставіць сваю справу самому міністру юстыцыі, які тады, напэўна, быў Трашчынскі[133].

Праз свае сувязі і стасункі, якія меў у сталіцы, здолеў патрапіць да міністра, якому было вельмі цікава пазнаёміцца з такім арыгінальным чалавекам. Міністр прызначыў яму гадзінную аўдыенцыю. Наш Чапскі прыязджае, як і належыць, у мундзіры і вялізных батфортах. Міністр прымае яго, саджае побач з сабой і дазваляе расказаць сваю справу. Усхваляваны Чапскі замест сваёй, схапіў са стала насоўку міністра, ужыў яе належным чынам, а потым не маючы куды пакласці, засунуў у халяву батфорта.

Міністр зазваніў у званочак. Увайшоў камердынер. "Падай насоўку", загадаў міністр. Слуга выканаў загад. Размова працягвалася. Раз'юшаны Чапскі выкарыстаў і новую насоўку і міністр быў вымушаны потым некалькі разоў паўтараць загад камердынеру.

Калі Чапскі вярнуўся да сябе, дык знайшоў у халявах шэсць насовак. Можна сабе ўявіць яго стан!

Назаўтра вярнуў міністру насоўкі і яны абодва вельмі пасмяяліся з гэтага.

г) Караль Чапскі расказваў пра сябе наступнае.

Вяртаючыся з падарожжа за мяжу, ён на нейкі час заехаў у Вену, якая яму вельмі спадабалася, бо гэта быў адзіны горад у Еўропе (за выключэннем Італіі), усё насельніцтва якога без выключэння любіла музыку. Чапскі таксама вельмі любіў музыку і вырашыў затрымацца ў гэтым горадзе.

Знайшоў тут лепшага настаўніка музыкі і пачаў браць у яго урокі спеваў. Але паколькі жыў у гатэлі, дамовіўся, каб урокі праходзілі ў кватэры настаўніка. Немец на пачатку з вялікай ахвотай пагадзіўся на гэта, але калі справа дайшла да праверкі голасу, настаўнік пачаў круціць галавой, выказваць менш ахвоты і ў выніку ацаніў свае заняткі ў луідор за гадзіну. Натуральна, ганарлівы вучань пагадзіўся, хоць яму гэта было і занадта.

У выніку дамовы, Чапскі пачаў штодзень браць урокі і плаціў гатоўкай. Прыходзіць на чацвёрты ўрок, і немец кажа яму:

- Ціха, ціха! Пан граф! Калі ласка, прабачце мяне. Я не магу стрымаць слова і адмаўляюся ад кантракту. Вось грошы, якія вы заплацілі за папярэднія гадзіны. Я іх вяртаю ... і не магу вам больш служыць.

- А чаму? - здзівіся Чапскі.

- Ах, пан граф, не будзем пра гэта, - сказаў са слязамі немец, - падчас ўчарашняга ўрока ад вашага голасу ў маёй жонкі зрабіўся выкідыш.

"Плёткі".

36. Пад канец першай чвэрці гэтага стагоддзя ў Ковенскім павеце жыў Швайніцкі, чалавек нябедны, добры і пачэсны, але надзвычай нясмелы, вельмі абмежаваны і казачна даверлівы. Звалі яго "пан суддзя". Не ведаю, ці займаў ён якую пасаду. Мяне заўсёды здзіўляла адна ягоная загана, да якой усе старыя ўжо прызвычаіліся - калі ён рукой рабіў моцныя рухі, рука адразу атрымлівала вывіх у лапатцы. Ясна, што сам Бог даў яму такія слабыя рукі. Яго камердынер адразу ўпраўляў вывіхнутыя члены, і далей усё было добра.

Неяк мой бацька, ковенскі маршалак Францішак Казакоўскі, віца-маршалак Антон Мейр і палкоўнік Бярнард Пянчкоўскі вырашылі на дарозе з Коўні заехаць у Жэймы да годнага і гасціннага графа Міхала Касакоўкага, некалі польнага пісара ВКЛ. Прыехалі. Дзень стаяў пахмурны. Гулялі ў більярд, размаўлялі, жартавалі. Але вялікай радасці чамусьці не было. Прыехаў яшчэ асэсар паліцыі Курдзікоўскі, бывалы стрэляны верабей. А за ім, як быццам выпадкова, прыехаў і начальнік павятовай паліцыі, спраўнік Хлапіцкі, таксама немалы псотнік. Некалькі месяцаў таму ў Цельшаўскім павеце адбыўся па-сапраўднаму дзіўны выпадак. Нейкі студэнт Віленскага ўніверсітэта, тады іх называлі "акадэмікамі", ехаў паштовай брычкай да сваіх бацькоў і з пісталета застрэліў паштовага вазніцу, бо той, нягледзячы на просьбы і пагрозы пасажыра, аб'еўшыся гароху і капусты, увесь час смярдзеў яму пад нос, а ў адказ на грозныя вымовы, толькі гневаўся і бурчэў. Гэта справа, напалову як жарт, а на палову як злачынства, у той момант была галоўнай тэмай размоў у Жэймах. Праз нейкі час тыя, хто стаяў каля акна, убачылі і пазналі цуг Швайніцкага, які ў прыгожай варшаўскай карэце меў фантазію заехаць у суседнія Жэймы.

- Мосці панове, - кажа Казакоўскі, - Да нас едзе добры і прыемны чалавек. Давайце зробім з гэтай гісторыі штуку для Швайніцкага.

І ведаючы суседа, прыдумаў праграму таго, што яны будуць рабіць, размеркаваў ролі і пазначыў шляхі дасягнення мэты.

- Добра, выдатна, - закрычалі ўсе, - але ці можна злапаць яго на такую вуду?

- Убачым.

[133] Дзмітрый Трашчынскі, сын Пракопа (1754-1829), міністры юстыцыі ў 1814-1817 гг.

І вось ужо вазніца стрэліў пугай каля ганка. Усе сустракаюць Швайніцкага як лепшага сябра, ажно шкада на іх глядзець.

- Што здарылася панове? Чаму вы такія сумныя?

- Ат, няма з чаго радавацца, як нам не сумаваць! Добрых часоў дачакаліся. Кожны грэшны чалавек не можа за сябе паручыцца.

- Але ж, раскажыце мне, што здарылася? Я нічога не ведаю.

- Значыць, суддзя, вы шчаслівейшыя за нас. Ці ведаеце вы пра сварку паміж гэтым няшчасным акадэмікам і паштовым вазніцам?

- Ведаю, а што?

- Але з-за гэтага выйшаў царскі ўказ, што той, хто сапсуе паветра - ціха ці голасна, падлягае неадкладнаму арышту, крымінальнаму суду і ссылцы з Сібір, а яго маёнтак канфіскуецца ў казну! Уласна кажучы, паны спраўнік і асэсар прывезлі нам гэты ўказ. Ах!

- Ах, я няшчасны! Што са мной будзе! Я загінуў, як рыжая мыш, загінуў!

- Так, - адказалі ўсе, - І мы загінулі, бо хто ж гэтага не рабіў?

- Вось і ўсё. У мяне і так слабое здароўе, а цяпер пан Кавальскі яшчэ выпісаў парашкі ад гемарою.

І наш Швайніцкі з-за гэтага ўказу зусім упаў духам. Яго пасадзілі за стол. Кавалак хлеба не лез яму ў рот. Пасля вячэры ўсе выйшлі ў сад. Пачаліся іншыя размовы. Падалі венгерскае віно. Думкі павесялелі. Наш суддзя таксама трошкі супакоіўся. Пачалі жартаваць. Але суддзя маўчаў. Тады Казакоўскі схапіў яго і пачаў трасці. І ў тую ж хвіліну ўсе адскочылі ад Швайніцкага і пачалі адыходзіць ад яго ўсе далей і далей... З цяжкім сэрцам пачалі яны вінаваціць яго з злачынстве:

- Пан суддзя! Бяда, вялікая бяда, але што зробіш, такі закон. Не абцяжарвайце сваё сумленне адмовай!

Паліцэйскія журботна падышлі да яго, і выняўшы з-за пазухі паперу, напісаную па-руску, з вялікім смуткам сказалі, што павінны яго арыштаваць. Швайніцкі ледзь не страціў прытомнасць.

- Нашто чорт мяне сюды занёс, - усклікнуў ён.

Пасля доўгіх і камічных перамоваў, паліцыянты нарэшце пагадзіліся маўчаць аб гэтым крымінальным злачынстве - за чатырох коней, карэту і сто дукатаў золатам. І толькі тады раскрылася ганебная змова супраць яго. Усе ад душы пасмяяліся. А добры суддзя, без ціску, назаўтра прыслаў асэсару і спраўніку па пары бочак аўсу для іх коней.

"Плёткі".

37. У 1839 г. мы мелі ў Вільні губернскі соймік. Сярод пытанняў былі і выбары на шэсць гадоў старшыні Цывільнай палаты. Разважлівыя, разумныя людзі прагнулі мець на гэтай надзвычай важнай пасадзе Гаспара Гарноўскага , чалавека шляхетнага, з добрай галавой і вопытам працы на розных адказных пасадах, адначасова чалавека строгага і справядлівага, якога нішто не магло прымусіць змяніць сваё меркаванні. Такія суддзі ў нас не вельмі папулярныя. Таму неабачлівая моладзь стварыла сваю партыю і спадзявалася выйграць справу на сваяцтве і сувязях. У гэтым сэнсе слухаліся свайго правадыра жамойты - калі яны абяруць кагосьці адзін раз, дык потым слепа раз за разам кідаюць за яго шары ў скрыню. Захацелася ім выбраць на гэтую пасаду аднаго з жамойцкіх графаў Плятэраў. Гэтых Плятэраў было ажно сем родных братоў. Вельмі сумленныя, высакародныя, вельмі багатыя - але кожны з іх адзін дурнейшы за другога. Мудрым Саламонам сярод іх быў Стэфан[135], малады чалавек, жанаты з Жабянкай. Усе звалі яго кракадзілам, але ён пра гэта не ведаў. Звалі яго так, бо вярнуўшыся з паездкі ў Егіпет у 1826-м ці 1827-м г., расказаў камусьці, што ездзіў там вярхом на кракадзіле. Можа гэта і выдумалі пра яго, а можа яго дрэнна пачулі. Калі мне ў Пецярбургу адзін з братоў расказваў розныя эпізоды з гэтага падарожжа, я сказаў:

- Пэўна ваш брат апіша ўсё гэта.

- О, несумненна, мой брат неўзабаве будзе сур'ёзна працаваць над гэтым творам і ўжо напісаў прадмову, - адказаў Плятэр.

І менавіта гэтага падарожніка ў Егіпет хацелі мець старшынём Цывільнай палаты. Каб атрымаць лепшыя вынікі галасавання, з'ехаліся ўсе браты.

Разумныя людзі папярэдзілі супрацьлеглы бок, што Стэфан Плятэр не будзе зацверджаны ўладамі, бо не мае юрыдычнай кваліфікацыі, і тады, згодна з законам, мы атрымаем старшыню, прызначанага каронай. Нічога не дапамагло, і абралі Плятэра. Яго не зацвердзілі, і на нашу бяду на гэтую пасаду прыслалі Канапліна. Але справа не пра гэта.

У той час у Вільні лепшым тракцірам быў тракцір Цітыюса. Пасля кожнага пасяджэння сойміка мы кожны дзень хадзілі туды на абед. Мяне здаўна ведалі ў гэтай установе і аднойчы, калі тракцір быў перапоўнены, гаспадыня ласкава пасадзіла мяне за маленькі столік, які накрылі адмыслова толькі для мяне. Злева на канапе сядзеў вядомы сваёй кемлівасцю барон Краўзэ, які бавіўся толькі сігарай, бо даўно ўжо скончыў свой абед. Каля яго стаяў вялікі стол, за якім сядзела і ела шмат людзей.

Спачатку я не звярнуў на іх увагу. Але няспынны шум і смех хутка прымусілі мяне ўважліва паглядзець у бок балбатуноў. Вакол Краўзэ сабралася шмат асоб, у тым ліку і некалькі братоў Плятэраў. Гэтыя Плятэры вельмі нязграбна здзекаваліся з Краўзэ, задаволеныя тым, што ён не абураўся і добра прымаў кожны жарт. Астатнія слухалі. Яго павольнасць, аднак, дзівіла ўсіх, хто ведаў Краўзэ, бо мы ведалі, што ён ёсць самы вялікі вастраслоў. Нарэшце Плятэры стаміліся і сціхлі.

Тады Краўзэ ўстаў са свайго месца, узяў капялюш,

---

[134] Гаспар Гарноўскі, сын Казіміра. Меў срэбны крыж Virtuti militari.

[135] Стэфан Броель-Плятэр, сын Юрыя і Караліны з Гедройцаў, віленскі маршалак у 1858 г., меў не шэсць, а пяць братоў.

кій і пачаў выходзіць, але спыніўся і спытаў ў Плятэраў:

- Скажыце, вы ўжо скончылі?

- Ха, ха, ха! Скончылі!

- Ну тады, - сказаў Краўзэ, - Бяру ўсіх прысутных у сведкі. Прызнайцеся, што Провід бывае часам несправядлівы! Гэтым панам (паказвае ў бок Плятэраў) у самы раз было б па кажуху, і па дзесяць рублёў юргільту[136] ў год, было б ужо занадта. Але пан Бог даў ім па мільёну![137]

І выйшаў.

"Плёткі".

38. Няма на свеце нікога больш ганарлівага чым багаты альбо хутка разбагацеўшы яўрэй. Мы ў Літве гэтага яшчэ не ведаем. Але калі вы хочаце прыгледзецца да іх, калі ласка, наведайце Варшаву.

Варшаўскі Ротшыльд Юзаф Эпштэйн, банкір і вытворца стэарынавых свечак, аднойчы цяжка захварэў. Усе, хто ў Варшаве насіў лапсардак, ці меў да яго нейкае дачыненне, пачалі абмяркоўваць яго хваробу.

У намесніка Каралеўства князя Паскевіча, сярод дворні быў нейкі маршалак двара Камінскі, малы і каржакаваты брухач, працай якога было запрашаць на вячэру, абед, балі, якія даваліся ў замку, даведвацца пра здароўе знаных асоб і яшчэ нешта падобнае. Усе, як шэляг, ведалі Камінскага. Ён, пачуўшы пра хваробу Эпштэйна, кожны дзень на працягу чатырох ці пяці тыдняў на раніцы і ўвечары прыходзіў да банкіра, каб даведацца пра стан здароўя. Яўрэй, упэўнены, што Камінскі ходзіць па даручэнні князя, з-за такога гонару ачуняў хутчэй, чым чакалася, і штодзень даваў Камінскаму па дукату на піва. А калі ўжо цалкам ачуняў і мог выехаць з хаты, парадзіўшыся са сваёй дачкой, з першым візітам паехаў да намесніка, каб выказаць сваю ўдзячнасць. А князь ніколі пра яго нават і не чуў.

Таму Эпштэйн быў моцна здзіўлены, бо князь прыняў яго толькі таму, што меў надзею на нейкі фінансавы праект і шчыра сказаў, што не разумее, пра што ён кажа, бо ён ніколі і не думаў пра здароўе Эпштэйна і цалкам да яго абыякавы. Выкліканы Камінскі не адмаўляў свае візіты да банкіра, але растлумачыў, што рабіў гэта ад сябе і выказаў меркаванне, што толькі празмерная ганарыстасць Эпштэйна магла выклікаць у яго іншую думку.

"Плёткі".

39. ... але нельга сказаць, што ў Неманюнах нічога не адбывалася. Вось паслухай, што тут адбывалася ўсяго тры гады таму.

Усяго толькі некалькі месяцаў пробашчам служыў тут малады чалавек, нейкі ксёндз Орвід, верагодна, народжаны для бяды і няшчасцяў у сваім жыцці. Толькі што ён выйшаў з вельмі цяжкай справы і жорсткага пераследу, як адразу патрапіў у новы.

Старая залежнасць, старая інерцыя, якая так доўга злучала гэты край з занеманскім бокам, напэўна і была прычынай таго, што тутэйшыя і тамтэйшыя святары часта, патаемна прабіраліся цераз мяжу. І рабілі гэта толькі дзеля таго, каб служыць урачыстыя службы ў касцёлах абодвух бакоў бо святы з-за каляндарнай розніцы выпадаюць на розныя дні. І, узаемна абменьваючыся рэлігійнымі пачуццямі, ксяндзы просяць Творцу, каб Нёман больш не быў перашкодай.

Тры гады таму, калі ніхто нават і не падазраваў аб хуткім вялікім узрушэнні народаў, з-за якога кароль Луі Філіп страціў трон, у часы калі ў дзяцей народжаных у 1840-м г., каб паступіць у кадэцкую школу, яшчэ не патрабавалася даведка пра няўдзеле ў паўстанні 1831 г. Аднак, гэта былі часы, калі да нас, невядома для чаго, з-за мяжы прыязджалі эмісары. У вось у тыя часы сумленны пробашч з польскай Аліты кс. Цехановіч узімку цішком прабраўся ў Неманюны, каб адслужыць тут святую імшу. Як на бяду, у гэты момант адбывалася сварка паміж гаспадыняй ксяндза-пробашча і мясцовым галоўным мытнікам. Па старой традыцыі, гаспадыня ксяндза і сам ксёндз, досыць няслушна, лічацца ў нас адным целам. Гэты мытнік, расіянін, пажадаў адпомсціць і ў той дзень быў у касцёле. Ён западозрыў, што невядомы яму ксёндз пахне замежжам. Нічога адразу не вырашыў, аднак загадаў пільна сачыць за мяжой і, каб нарабіць мясцоваму ксяндзу клопатаў, паставіў варту на вуліцах. Ксёндз паўсюдна меў сяброў якія папярэдзілі яго пра насяванне буры. На супольнай радзе было вырашана пераплысць мяжу ўначы. [...]

Але на бяду ноч не была цёмнай. Занёманскі ксёндз апрануў габіт бернардынскага квестара, які таксама гасцяваў тут, і разам з селянінам з плябаніі, праз якога павінен быў вярнуць габіт, пусціўся за Нёман. Але як толькі прайшоў некалькі крокаў па беразе, яго схапілі стражнікі і ў чужым, маскарадным строі, прывялі да свайго начальніка. Каб не крыўда гэтага чалавека, справа закончылася б для духоўнага айца невялікімі пострахам.

Аднак неадкладна былі адпраўлены рапарты, што ў выніку нястомнай руплівасці начальніка мытні затрымалі чалавека, які таемна прыбыў з-за мяжы і вяртаўся назад у дзвюх святарскіх вопратках - ксяндзоўскай сутане і бернардынскім габіце. Гэта выклікае падазрэнне, што гэты чалавек - адзін з тых жудасных эмісараў, якіх марна шукаюць ужо пятнаццаць гадоў. І што мясцовы пробашч таемна хаваў гэтага небяспечнага чалавека ў сваёй плябаніі.

Адусюль, як на які баль, зляцеліся чыноўнікі. Абодвух святароў пасадзілі ў вязніцу, і ніхто не верыў, што гэты невядомы чалавек - пробашч з-за мяжы. І толькі праз год рознага кшталту пакутаў пераканаліся ў праўдзівасці гэтага. [...]

"З кожнай хаткі па селяніну. Ад Мерачы да Коўні".

12 кастрычніка 1849 г.

[136] Юргільт (ад ням. Jahrgeld) - гадавы заробак, з XVIII ст. зневажальны тэрмін якім называлі грошы, якія плаціў замежны урад т. з. "юргельтнікам" за падтрымку іх інтарэсаў. Юргельтнікамі таксама называлі шляхціцаў, якія прадаліся магнатам і жылі за іх кошт.

[137] Барон дэ Келяс Краўзэ заўсёды вылучаўся сваёй дасціпнасцю, падобна, ён пакінуў у рукапісе свае ўспаміны.

Часлаў Янкоўскі

Вільня ў 1818 - 1825 гадах[1]

Накладам Выдавецкага інстытута ў Варшаве апублікаваны выдатныя мемуары Станіслава Мараўскага, кніга пад назвай "Некалькі гадоў маёй маладосці ў Вільні". Гэтая, нядаўна выдадзеная праца, ілюстравана цікавымі і часткова невядомымі раней малюнкамі і мае больш, чым 500 вялікіх старонак.

Хачу даць вам уяўленні пра яе, і, несумненна, настойліва заахвоціць чытальнікаў пазнаёміцца з гэтымі надзвычай цікавымі і красамоўнымі мемуарамі.

Аўтар, Станіслаў Мараўскі, нарадзіўся ў 1802 годзе ў Міцкунах каля Вільні, быў адзіным сынам Апалінарыя, шамбеляна караля Станіслава Аўгуста і Мар'яны з Сямашак. Аддадзены ў павятовую Ковенскую школу, закончыў яе за год да таго, як там пачаў працаваць Адам Міцкевіч. Пасля школы шаснаццацігадовы, пільны, здольны, інтэлігентны і амбітны хлопец паступіў у Віленскі ўніверсітэт на медычны факультэт. Такой была воля яго бацькі, цалкам нязгодная з планамі яго сына.

Быў 1818 год. Студэнцтва Мараўскага супала з самым яркім перыядам жыцця Віленскага ўніверсітэта і кульмінацыяй руху філарэтаў сярод моладзі. Ён адразу далучыўся да гэтага руху і заслужыў шчырую прыхільнасць і павагу сваіх калег. Працавіты і старанны, не грэбаваў таварыскімі стасункамі, з распасцёртымі абдымкамі сустрэлі яго ў тагачасным віленскім бамондзе. У сваяках меў Радзівілаў, Храпавіцкіх і іншыя вядомыя сем'і таго часу, да таго ж, быў добра выхаваны, моцны і адпаліраваны светам, адзінае дзіця багатага бацькі, з мянушкай "прыгожы Мараўскі", адпаведна, карыстаўся незвычайным поспехам у прыгожай паловы чалавецтва і дасканала ведаў усю Вільню. Яму пашанцавала пазбегнуць трагедыі філарэтаў, бо, відочна, меў магутных заступнікаў. Таму змог спакойна скончыць вучобу, не перастаючы пры гэтым старанна наведваць свецкія салоны і плесці шматлікія любоўныя сувязі. Але з-за заняпаду багацця бацькі не змог паехаць за мяжу, не змог атрымаць і пасаду ва ўніверсітэце. Пасля вучобы некалькі гадоў правёў у вёсцы Устроні ў Трокскім павеце і ў 1827 годзе паехаў у Пецярбург, каб знайсці для сябе працу. Адносіны з бацькам пачалі напружвацца, і дзесьці ў 1839 годзе Мараўскі назаўсёды пераехаў на берагі Нявы, каб распачаць там медыцынскую практыку. Тут ён зблізіўся з асобамі, з якімі ў той час сябраваў Міцкевіч. Асабліва блізкія стасункі склаліся ў яго з домам Шымаеоўскай, цёплае і шчырае сяброўства яднала яго з гаспадыняй дома, узнікла шчырая сімпатыя з яе абедзвюма дочкамі і ён ледзь не ажаніўся з яе сястрой Казімірай. Быў вялікім сябрам Арлоўскага. Свецкі і дасціпны чалавек, ён лёгка зрабіў сабе імя ў вялікім пецярбургскім свеце. Дзякуючы пратэкцыі міністра ўнутраных спраў, а таксама сваім выключным якасцям, дасягнуў высокага становішча ў афіцыйнай іерархіі. У гэтай якасці аб'ездзіў значную частку Расіі, а пасля вяртання ў Пецярбург ў 1833 годзе стаў лекарам дзяржаўнага сакратарыята Польскага каралеўства. Высока цаніўся і быў любімы міністрам Грабоўскім і намеснікам міністра Туркулам.

Па адмысловым дазволе імператара паехаў у Парыж і пазнаёміўся там са шматлікімі выдатнымі асобамі, аднавіў знаёмства з Міцкевічам - як сам распавядаў, высватаў за яго дачку Шыманоўскай Цэліну, якую ведаў яшчэ маладой паненкай у Пецярбургу.

У снежні 1835 года сышоў з пасады лекара, пакінуў прафесію і стаў чыноўнікам заканадаўчай камісіі, якая павінна была перакладаць Збор зводу законаў з рускай на польскую мову. Пасля смерці бацькі пакінуў Пецярбург, сышоў у адстаўку і вярнуўся ва Устронь. "Я збіраюся зачыніцца ў Літве", - пісаў ён аднаму са сваіх знаёмых. Аднак ва Устроні гэты "пустэльнік" акружыў сябе ўсім магчымым камфортам, творамі мастацтва і літаратуры. Заклаў сад, вырошчваў кветкі, гаспадарыў. Ён не хацеў нікога бачыць і аддаваў перавагу працы пісьменніка. І ў Устроні добра распісаўся. Напісаў успаміны пра свае часы ў Вільні, успаміны пра Пецярбург, сатырычныя п'есы, філасофскія, гістарычныя і сацыяльныя разважанні, вершы. Меў талент пісьменніка. Уся спадчына доктара Станіслава Мараўскага сведчыць пра яго па-сапраўднаму незвычайны розум. […]

Толькі аднойчы Мараўскі пакінуў свой дом ва Устроні, калі паехаў у Варшаву, дзе завязаў адносіны з Элеанорай Зяменскай, з якой пасля падтрымліваў ажыўленую перапіску. Таксама займаўся гіпнатызмам, што рабіла яго яшчэ больш арыгінальным і загадкавым для суседзяў.

Самотна пражыў апошнія чатырнаццаць гадоў жыцця. Памёр восенню 1853 года і забраў з сабой у магілу сакрэты сваёй мізантропіі. Пахаваны ў Неманюнах Троцкага павета, у капліцы, якую пабудаваў сам для сябе. Яго маёнтак дастаўся ў спадкі стрыечнаму брату Апалінарыю Мараўскаму, нашчадкі якога і дасюль ім валодаюць.

[Далей Янкоўскі з захапленнем цытуе фрагменты з успамінаў Мараўскага.]

***

З успамінаў Мараўскага можна было б чэрпаць і чэрпаць … бо яго старонкі - гэта неверагодная, найцікавейшая калекцыя асоб, і кожная асоба - тыпаж, якім ніяк не магчыма насыціцца. А апісанні часоў філарэтаў не зможа прапусціць ніводзін гісторык!

Апошняя старонка ўспамінаў была напісана Мараўскім у лістападзе 1848 года. У якасці дадаткаў, выдаўцы надрукавалі ў кнізе некалькі дзясяткаў фрагментаў пераважна анекдатычнага зместу, узятых з розных рукапісаў Мараўскага[2]. Кніга мае старанныя і вычарпальныя тлумачэнні, якія значна спрыяюць чытальніку, незнаёмаму з гісторыяй і традыцыямі нашага краю.

Пераклад Леаніда Лаўрэша.

---

[1] Cz. J. [Чэслаў Янкоўскі] Wilno nrzed 1aty 1818-1825 // Slowo. 1925. № 81-82; 1925. № 83; 1925. № 86.

[2] Часткова, гэтыя фрагменты былі выдадзены ў: Teka Wilenska. 1858. № 6.

Беларусы сустракаюцца з індзейцамі

Экалагічны, патрыятычны сэнс: Зубрына-бізонавая мазаіка, Арэшка, Кандрусевіч, Стагановіч

(Працяг, пачатак гл. у № 19, 22, 24, 27, 30-34, 36-48, 50-52 (2022); 1-52 (53-104) (2023); 1-52 (105-156) (2024); № 1-37 (157-194) за 2025 г.)

АРЭШКА Аляксей (Aliaksei Areshka) - ураджэнец вёскі (цяпер аграгарадок) Жарабковічы Ляхавіцкага раёна. Сайт Ляхавіцкай цэнтральнай раённай бібліятэкі змясціў яго аўтабіяграфію, надрукаваную ў зборніку "Беларусь-Бельгія" (2002). У ёй ён паведамляе, што з 1957 г. "працаваў у фармацэўтычнай фірме "Labaz" - у яе пошукавым аддзеле (Service de Recherchez) як кіраўнік групы хімікаў у галіне пошуку і сінтэзу лякарстваў ад сардэчнасасудзістых захворванняў". Доктар хімічных навук, ён з 1983 г. быў на пенсіі. Жыхар Бруселя ажыццявіў падарожжа па ЗША, большая частка апісання якога прысвечана Паўднёваму Захаду (4 (2-5-ая) з 7 частак, 7 нумароў ньюёркскага "Беларуса"). Ён ужывае прыметнік ад назвы рэгіёна Паўднёвы Захад, але піша не "Паўднёвы Захад", а "паўднёвы Захад".

THE HARWOOD FOUNDATION
OF THE UNIVERSITY OF NEW MEXICO
P.O. Box 766
Taos, New Mexico 87571

August 15, 1990

Ales Simakou
USSR, BSSR, Gomel
5 Microdistrict, 19-78

Dear Ales:

I am sorry to be so long in sending you this material, but I hope it will be helpful to your studies. There is no bibliography on Gaspard as little of significance has been published on him. There is one book, Leon Gaspard by Frank Waters, a collection of stories about the artist.

Perhaps someday you will be able to visit New Mexico. There are significant archives in Taos, Santa Fe and Albuquerque that could keep you busy every minute of your time here. There are also a number of meetings and conferences such as the New Mexico Art History Conference at which many fine scholars gather to exchange information.

My main scholarly interest is in twentieth century New Mexico art, but I pursue other studies as well including the history of the Taos Valley and botany. I have been curator of the Harwood for eleven years with my main job responsibilities being designing and installing art exhibitions and developing an art history archives. I am not sure if Ales is a male or female name -- please forgive my lack of knowledge of your language. Your command of written English is very good.

Americans watch with interest developments in your country. There is a good deal of excitement, I believe, over the possibility of the USSR and the USA becoming partners in the world rather than adversaries. It seems to me that exchanges of cultural and historical material is a good step in that direction.

Sincerely,

David Witt

David Witt
Curator

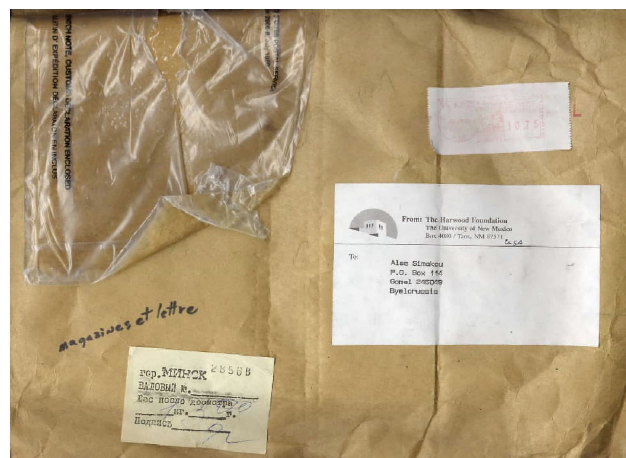
Harwood Foundation Museum of Taos Art
Ledoux St • Taos • (505) 758-3063

Letter from David Witt (Museum of Taos Art, Harwood Foundation of the University of New Mexico, Taos, New Mexico) 1990-08-15

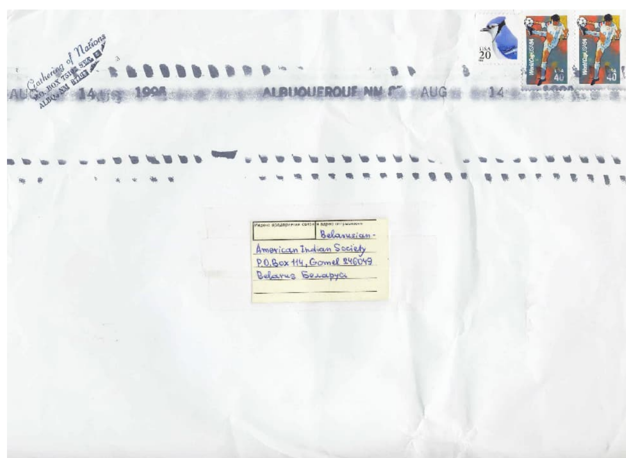
Аляксей Арэшка

З ПАДАРОЖЖА ПА ПАЎДНЁВЫМ ЗАХАДЗЕ (1)

Настаў час вялікага падарожжа на паўднёвы Захад. З Галінаю і Васілём [Русакамі, жыхарамі Самерсэта ў Нью-Джэрсі] даляцелі самалётам да Дэнвера (Каларада), а адтуль нанятым самаходам падаліся ў Санта-Фэ (Новая Мексіка). На колькі дзён гэты маленькі, але як жа прыгожы горад стаўся нашым цэнтрам. Ляжыць ён ля падножжа гор Сангрэ-дэ-Крыста [Sangre de Cristo Mountains, La Sierra de la Sangre de Cristo]. Заснаваны ў пачатку XVII ст. іспанцамі [ў публікацыі Гішпанцамі - з вялікай], горад захаваў і да сённяшняга дня архітэктурны характар іспанскага "Пуэбла" [у "Беларусе" - "Пуэблё"]. Дамы індыянскага стылю, зробленыя з гліны і бэлек рукамі сапраўдных [запраўдных] майстроў. Таксама і кафедры Св. Францішка [Св. Францыска], у якой знаходзіцца ведамая драўляная статуя Дзевы Марыі, "Ла Канкістадора" ["Ля Конквістадора", La Conquistadora], прывезеная сюды недзе ў XVII стагоддзі. Горад і далей разбудоўваецца ў тым жа стылі, поўны гармоніі і харавства, своеасаблівага чару. Празрыстасць паветра і прыгажосць наваколля спрычыніліся, што горад стаўся рэгіянальным цэнтрам мастацтва і культуры. Палац Губернатараў - найстарэйшы дом у Злучаных Штатах у бесперапынным публічным ужытку. Размешчаны ў Палацы музей адлюстроўвае гісторыю гэтага краю, пачынаючы ад даіспанскага перыяду. Побач - Музей Прыгожага Мастацтва, дзе можна пабачыць, апрача палотнаў, малёваных тутэйшымі мастакамі, і партрэт, выкананы ўраджэнцам Віцебска

Envelope from Harwood Foundation, University of New Mexico (Taos, New Mexico) 1992-07-24 received 1992-09-18. From David Witt

Envelope from Gathering of Nations (Albuquerque, New Mexico) 1995-08-14 received 1995-08-25

Лявонам Гаспарам (Leon Gaspard).

У Санта-Фэ я першы раз сутыкнуўся з індыянамі [Індыянамі], з іх гісторыяй і мастацтвам. Гэты сутык быў для мяне прыемна неспадзяваным, уражаючым.

Музей Індыянскай Культуры і Мастацтва, адкрыты ў чэрвені сёлета ў Санта-Фэ, зведаць, на жаль, не давялося, але індыянскую культуру і мастацтва мы ўбачылі ў шматлікіх [шматлічных] іншых музеях, або на "тэрэне". Часцінку гэтага можна ўжо ўгледзець перад Палацам Губернатараў у Санта-Фэ, дзе сотні індыянскіх мастакоў штодня раскладаюць для продажу свае цудоўныя гліняныя вырабы і дываны. Якая роскаш узораў і колераў! Якая дакладнасць у самым выкананні геаметрычных рысункаў! Падобнае рабілася калісьці продкамі. Сёння яно ізноў ажывае воляй іх спадкаемцаў. Раскопкі і музеі пры іх служаць крыніцаю, школаю і натхненнем для сучасных індыянаў. Вось табе і "дзікія" (savage), як гэта было высечана на абеліску, пастаўленым недзе ў XIX ст. у цэнтры на пляцы ў Санта-Фэ. На шчасце, гэтае savage сёння ўжо ссечанае долатам, а каля абеліска змешчаная дошчачка з паясненнем, што тое слова ўжывалася ў "духу часу"... Вось і "дзікія", якіх "цывілізаваныя" прышэльцы занявольвалі, гвалцілі душы, або часта і зусім вынішчалі. Гэткім быў для мяне першы сутык з мастацтвам іх нашчадкаў, так неспадзяваны і прыемны.

Першае з нашых падарожжаў было ў Пекас [Pecos], 25 міль (каля 40 км.) ад Санта-Фэ. Пекас Пуэбла ляжыць на скалістым хрыбце, навокала якога даліна ракі Пекас. Жыло там калісьці не менш за дзве тысячы індыянаў, заняткам якіх была сельская гаспадарка, ловы. Заваяванае недзе каля 1540 году салдатамі ведамага Каранада, насельніцтва Пекас Пуэбла часта паўставала ды выганяла іспанскіх захопнікаў на даўгія гады. Але ж яны вярталіся. Сёння засталіся руіны вялікіх дамоў, на некалькі паверхаў, па 3-4 памяшканні на кожным з іх. Засталіся і велізарныя руіны Францысканскай місіі з 1620 года, разбуранае падчас паўстання, адбудаванае ўжо ў меншым памеры па канчатковай акупацыі.

Зведалі і святыні "Ківа", якія ў індыянаў выконвалі не толькі рэлігійную, але і сацыяльна-грамадскую функцыю. Вынішчаныя белымі ды іх рознымі хваробамі, апошнія 20 жыхароў пакінулі сваё Пэкас Пуэбла ў 1838 годзе. Раскопкі вядуцца і сёння. Усе знаходкі матэрыяльнай культуры памешчаныя ў маленькім музеі.

Другая паездка была ў Бандэльерскі Нацыянальны Парк, недалёка ад Лос-Аламаса [Лёс-Алямасу, Los Alamos]. Гэты парк захоўвае ўмела адкапаныя індыянскія руіны, размешчаныя пасярэдзіне велізарнага каньёну Фрыёлес [Фрыхолес, Frijoles Canyon], а таксама і памяшканні, убудаваныя ў сцены навакольных белых скал (cliff dwellings). Тагачасныя жыхары былі сапраўднымі майстрамі - архітэктарамі, што ў найбольш рацыянальны спосаб выкарыстоўвалі кожную шчыліну, кожнае заглыбленне ў скалістых сценах для пабудовы маладаступных для непрыяцеля памяшканняў. Некаторыя з іх чорныя ад дыму. Таксама і іх рэлігійныя падземныя пакоі "ківа" знаходзяцца на высокіх пляцоўках, доступ да якіх не вельмі лёгкі. Усё гэта размешчана ў маляўнічым і глыбокім каньёне з маленькаю і чысцюсенькаю рачулкай і выклікае надзвычайнае ўражанне.

Не толькі тут - амаль усе індыянскія тагачасныя вёскі былі размешчаныя ў месцах, дзе можна было бараніцца, але дзе можна было займацца і паляваннем, а то і сельскай гаспадаркай, каб жыць. Сёння замест тубыльцаў тут толькі рэйнджары [надрукавана рэнджэры], што ахоўваюць руіны, ды групкі наведнікаў. Усё гэта пакідае ў памяці след, што не затрэцца.

Літ.:

13254 Арэшка А. З майго падарожжа па ЗША // Беларус. 1987. № 340 (кастр.). С. 4; № 341 (лістап.). С 5; № 342 (снеж.). С. 6; 1988. № 343 (студз.). С. 6; № 344. С. 7; № 345 (лют.). С. 6; № 346 (сак.). С. 5. (Ч. 2-4 маюць загаловак "З майго падарожжа па Злучаных Штатах", так у запісе для ўсяго травелога на картцы з краіназнаўчага каталога Скарынінскага цэнтра - выпісана намі ў кастрычніку 1997 г.).

КАНДРУСЕВІЧ Тадэвуш (Tadeusz Kondrusiewicz) - архібіскуп, ураджэнец мястэчка / вёскі Адэльск Гарадзенскага раёна.

Сярод яго важных замежных паездак - удзел у Сусветных днях моладзі (World Youth Day, WYD) 1993 г. у Дэнверы (Каларада).

Здымкі з "вышыні птушынага палёту" пляцоўкі, дзе сабралася 700 тыс. чалавек, уражваюць.

Крыху анекдатычны выпадак, што адбыўся тады, кіраўнік касцёла Беларусі апісаў так:

"Як біскуп я адказваў за катэхезу для рускамоўнай групы. Нашы заняткі праходзілі ў прыгарадзе, а наступны пункт праграмы павінен быў пачынацца ў самім Дэнверы - а гэта каля 20 км ад нас. Я прапанаваў ісці ў Дэнвер пешшу, і… моладзь згадзілася. Было горача, але мы пайшлі.

1/12/94

Mr. Ales Simakou
Executive Secretary
Byelorussian-American Indian Society
POB 114
Gomel 246049
Belarus

Dear Mr. Simakou:

Although I have not heard from you, I remain interested in bringing the best that Indian America has to offer to Belarus.

I represent several Indian artists and groups who wish to perform or exhibit in Belarus and I would welcome any suggestions about possible lecture, exhibit or performance venues. They are:

Story Teller
Bonnie Lewis, Apache (Cibecue, Arizona); fluent in Apache and English, much experience in speaking before diverse audiences
Speaker/Teacher
Howard Bad Hand, Lakota Sioux singer; under consideration to teach Lakota language in Paris, summer 1994; topics include
- Native American Plains Music
- How to Sing in the American Indian Plains Tradition
- The Lakota Path of Natural Living--A Bridge from Native America to Tao(s)
- Lakota Language Instruction

Contemporary Art
-Dan Vliets Lomahaftewa, award-winning Hopi-Choctaw artist and printmaker; would be willing to lecture about his art, and contemporary American Indian art in general; he was commissioned to create the poster for the 1993 Indian Market in Santa Fe, a signal honor; exhibiting at Rainmaker Gallery, Manchester, England, May 1994; exhibit available for tour
-Linda Lomahaftewa, Hopi-Choctaw artist and printmaker; would be willing to lecture about her art, and contemporary American Indian art in general
-Gary White Deer, Choctaw artist and printmaker; would be willing to lecture about his art, and contemporary American Indian art in general
Traditional Art
-Poeh Center and Pojoaque Pueblo Enterprise Corporation, traditional arts and crafts (pottery, jewelry, painting) from the six northern

Letter from Gordon Bronitsky, Bronitsky & Associates (Denver, Colorado) 1994-01-12 p. 1 of 4

New Mexico Tewa Pueblo Indian communities; just returned from sales tour to Germany, Switzerland, france and Italy
-Alton Tungovia, traditional Hopi kachina carver; would be willing to talk about his art and religion; slides and price list available; invited to demonstrate his art in Germany, May, 1994
-Rikki Francisco, traditional Pima basketweaver
-Dennis Eagle Horse, traditional Sioux craftworker
Music and Dance
Flute
-Lean "Sonny" Nevaquaya (Comanche/Choctaw/Chickasaw traditional Indian flute music); would also be willing to give instruction in flute playing and flute making; music audiocassettes available for sale; slides and pricelists of flutes available; Irish tour April 1994, including performance at University of Dublin School of Music and Galway Arts Centre (with traditional Irish fluteplayer); to the best of our knowledge, he is the first American Indian musician invited to lecture and perform at a European school of music; also under consideration by the Music Conservatory of the City of Vienna
Country Western
-Pat Cardinal (Indian cowboy and country-western singer, Saskatchewan, Canada; composer of such songs as American Indian Heroes Hall of Fame)
Traditional
-Northern Shadow Dancers (traditional Northern British Columbia Beaver and Cree Indian Dance Group); performing at Confolens Folk Festival, Confolens, France, August 6-15. 1994
-Chickasaw Nation Dancers, Oklahoma (traditional Southeastern American Indian stomp dance music); would be willing to give instruction in stomp dancing and singing and stickball game; under consideration to perform in Mongolia, June, 1994
-Red Spirit Singers (northern Plains powwow group from Utah); would be willing to give instruction in singing; under consideration to perform in Belgium, Greece summer 1994
-Chinle Valley Singers(traditional Navajo singers from Chinle, Arizona); would be willing to give instruction in singing; one of the members also demonstrates traditional Navajo rug weaving; under consideration to perform in Spain, France summer 1994
-Red Leaf Takoja (Lakota Sioux powwow group, headed by Howard Bad Hand); music audiocassettes available for sale

Letter from Gordon Bronitsky, Bronitsky & Associates (Denver, Colorado) 1994-01-12 p. 2 of 4

Ужо на месцы сустрэчы з Янам Паўлам II, убачыўшы мяне, служба аховы дзівілася: "Біскуп? Адкуль узяўся?" Я і кажу: прыйшоў пешшу. Яны не паверылі, бо біскупы зазвычай прыязджалі ў горад на асобным аўтобусе, абсталяваным кандыцыянерамі.

Людзі са службы аховы не маглі паверыць, што я - біскуп - прыйшоў пешшу. Яны выклікалі хуткую, паклалі мяне на каталку і пачалі мераць ціск. Пасля ледзьве адпусцілі (смяецца - заўв. аўт. матэрыялу).

На зваротным шляху ў тым самым аўтобусе для біскупаў мяне ўжо афіцыйна папрасілі правесці яшчэ адну пешую пілігрымку - маўляў, вопыт ужо маю (усміхаецца).

І пілігрымка тая адбылася. Чатырохдзённы шлях пралягаў з дыяцэзіі Нуарк да санктуарыя Маці Божай Чэнстахоўскай (у ЗША таксама ёсць такі санктуарый). Памятаю, вельмі ўразіла арганізацыя пілігрымкі: тэхнічна ўсё было зроблена на вышэйшым узроўні".

Што да індзейцаў, то і іх песні гучалі для ўсіх, хто сабраўся на галоўнай арэне форуму.

Прыклад набліжэння архіепіскапа Кандрусевіча да індзейцаў ужо ў Менску, хоць і "тэатралізаваных", знаходзім, на сайце "Дабрачыннай Місіі Добрага Самараніна пад апекай Святой Уршулі Ледухоўскай":

https://samaranin.by/halounaja/naviny/dzetsi-i-batski-perazhyli-aplatkavyya-sustrechy-shmat-fota/

Матэрыял "Дзеці і бацькі перажылі аплаткавыя сустрэчы", у якім шмат фота, датаваны на гэтай вэбстаронцы 23.12.2019.

У МІСІІ Ў МЕНСКУ РАЗАМ З БЕЛАРУСАМІ БЫЛІ "ЭСКІМОСЫ" І "ІНДЗЕЙЦЫ"

У апошнюю нядзелю адвэнту ўсе вучні Сацыяльнага Цэнтра святкавалі супольную Вігілію Божага Нараджэння. З гэтай нагоды Місію наведалі два біскупы - мітрапаліт Тадэвуш Кандрусевіч і біскуп Юрый Касабуцкі.

Сёлета святкаванне было падзелена на дзве часткі. "Дзякаваць Богу, што нас шмат - агулам гэта каля 300 дзяцей, бацькоў і гасцей. А нашая найвялікшая зала разлічана на 100-150 асобаў", - распавяла сястра Часлава, - "а не хацелася б згубіць асабістага падыходу, каб можна было паламацца аплаткам з кожным, падзяліцца добрым словам, каб гэтае свята не страціла цеплыні і сямейнасці. У вялікай групе гэта, канешне, губляецца".

Першая група пачала Вігілію св. Імшой у 10.30. На яе завітаў арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч. У казанні іерарх звярнуў увагу на асабісты прыклад бацькоў у выхаванні дзяцей. "Яблык ад яблыні недалёка падае", - сказаў ён, - "вельмі добра, што вы прыводзіце дзяцей у Сацыяльны Цэнтр. Але ўзор вашага жыцця, прыклад

Rock
-A Wild Band of Indians (contemporary American Indian rock music); music audiocassettes available for sale; under consideration to perform in Beijing, China, summer 1994
Recorded Music (audiocassettes)
-Lean "Sonny" Nevaquaya (Comanche/Choctaw/Chickasaw traditional Indian flute music)
-Chinle Valley Singers(traditional Navajo singers from Chinle, Arizona)
-Red Leaf Takoja (Lakota Sioux powwow group, headed by Howard Bad Hand)
-A Wild Band of Indians (contemporary American Indian rock music)
Apparel and Clothing
-Indian Uprising, a consortium of contemporary American Indian fashion designers, who stage shows of contemporary Indian fashions; under consideration for a fashion show in Israel, 1994
Film and Video
-Native American Public Broadcasting Consortium (film and video); interested in marketing to museums and television networks; also interested in putting on a film festival of Native American film and video
-Great North Releasing, Inc; largest distributor of Indian-produced film and video in Canada
-Chariot Productions

I am also working with:
•Naa Kahidi Theater, a Tlingit Indian theater company from Alaska.

Because of my work, I am in contact with the best that Indian America has to offer, from contemporary glasswork to Seminole patchwork, from Indian rock to traditional southeastern United States stomp dance music, from Alaska to Florida. If I can be of any other assistance in meeting your needs from Indian America, please let me know. Naturally I would be happy to send additional information or answer any questions you might have.

Letter from Gordon Bronitsky, Bronitsky & Associates (Denver, Colorado) 1994-01-12 p. 3 of 4

вашай малітвы і вашага захавання адыгрываюць ключавую ролю".

Пасля св. Імшы дзеці і бацькі паказалі калядную пастаноўку, была супольная малітва і дзяленне аплаткам. Ніхто не спяшаўся разыходзіцца, гучала шмат цёплых словаў.

Другая група святкавала Вігілію а 16-й гадзіне. Св. Імшу ўзначаліў біскуп Юрый Касабуцкі і скіраваў казанне да дзяцей. Ён звярнуў іх увагу на важнасць прымірэння і перапрашэння адзін аднога. Госць заахвоціў дзяцей падумаць і перапрасіць да Божага Нараджэння тых, каго яны маглі пакрыўдзіць.

З капліцы Місіі ўсе госці накіраваліся ў святочную залу. Дзеці і выхавацелі падрыхтавалі сцэнку пра шлях усіх народаў да бэтлеемскай стайні. Тут былі і эскімосы, і кітайцы, і індзейцы, і афрыканцы, і беларусы. Пасля пастаноўкі пачалося дзяленне аплаткам і трывала ажно да 19-ай гадзіны.

Літ.:

9972 Раманчук М. Батлейка ў Глыбокім // Каталіцкі веснік (Віцебск). 2013. № 1 (студз.). С. 8.

СТАГАНОВІЧ Тамара (3) - мастачка ў адпаведных месцах сваёй кнігі ўспамінаў 2018 г. уключала храналогію выстаў, у якіх удзельнічала. Поўны іх спіс і іншыя звесткі пра яе мы маем ад яе у машынапісным CV (адно дабаўленне ў пералік рукой Ст. Тамары). Там названы гарады ў вялікай колькасці штатаў, і можна меркаваць, што там

Thank you. I look forward to your reply.

Yours,

Gordon Bronitsky, PhD
Bronitsky and Associates
3551 South Monaco Parkway, Suite 195
Denver, CO 80237

303-695-8896
FAX 303-368-5868

Letter from Gordon Bronitsky, Bronitsky & Associates (Denver, Colorado) 1994-01-12 p. 4 of 4

St. Tamara

Born : Navahradak, Byelorussia
Education : Western College, Oxford, Ohio, B.A.
New York University-Fine Art Institute, New York, N.Y.
Columbia University, New York, N.Y. M.F.A.
Art Students League New York, N.Y.

Solo Exhibitions

1979 West Long Branch Library, West Long Branch, N.J.
1977 Guild of Creative Art, Shrewsbury, N.J.
1975 Little Silver Borough Hall, Little Silver, N.J.
The Free Public Library of Woodbridge, Woodbridge, N.J.
1973 The Fine Art Museum, Asbury Park, N.J.
1968 Avanti Galleries, New York, N.Y.
1956 Columbia University, New York, N.Y.
1955 Western College, Oxford, Ohio

Selected Group Exhibitions

1988 MONMOUTH MUSEUM
1987 Del Bello Gallery, Toronto, Canada
New Mexico Art League, Albuquerque, NM
Audubon Artists, National Arts Club, New York, N.Y.
2nd Crossing Gallery, Valley City, ND
Castle Gallery, Billings, MT
CLWAC, National Arts Club, New York, N.Y.
1986 The Bergen Museum, Paramus, N.J.
Anchorage Audubon Society, Inc., Anchorage, Alaska
Guild of Creative Art, Shrewsbury, N.J.
1985 The Zimmerli Art Museum, Rutgers Univ., New Brunswick, N.J.
Fine Arts Center En Taos, Taos, NM
CLWAC, National Arts Club, New York, N.Y.
1984 The Bergen Museum, Paramus, N.J.
Audubon Artists, National Arts Club, New York, N.Y.
Fine Arts Center En Taos, Taos, NM
The Print Club of Albany, Albany, N.Y.
The Arts Center, Jamestown, ND
Slavic Heritage Council of America, New York, N.Y.
1983 The Artique, Ltd. Gallery, Anchorage, Alaska
Essex County College, Newark, N.J.
1982 The Salmagundi Club, New York, N.Y.
Cuyahoga Valley Art Center, Cuyahoga Falls, OH
Fine Arts League, La Junta, Colorado
1981 Charlotte Printmakers Society, Charlotte, NC
G.W.V. Smith Art Museum, Springfield, MA
1-40 Art Expo, Winslow, AZ
Bosque Art Gallery, Bosque Farms, NM
Franklin Square Gallery, Southport, NC
Fine Arts League, La Junta Colorado
2nd Crossing Gallery, Valley City, ND
Printmaking Council of New Jersey, Sommerville, N.J.

St. Tamara's Curriculum Vitae (Tamara Kolba, nee Stahanovich) p. 1 of 4

№ 39 (195) 24 ВЕРАСНЯ 2025 г.
наша СЛОВА.pdf

часта прысутнічалі яе "паўднёва-заходнія" работы.

РЭЗЕРВАЦЫЯ МЯНЕ ЗАХАПІЛА! НЕ ХАЦЕЛАСЯ НІЧОГА ІНШАГА МАЛЯВАЦЬ НЕКАЛЬКІ ГАДОЎ

А цяпер у Таос (Taos), Нью-Мексіка! Сюды нас направіла сп-ня Готон [Готан] (яна дала нам параду, як есці перчаную мексіканскую страву, каб не балеў жывот: заўжды запіваць малаком!). Таос - гэта стары гарадок, у якім некалькі [нескалькі] мастакоў заснавалі свае студыі і школы мастацтва яшчэ пры канцы XIX стагоддзя і ад той пары ўсе іншыя мастакі прыязджалі сюды маляваць краявіды і індыянскія пасёлкі. Яно стала як бы сталіцай мастакоў. Тут шмат розных галерэй, мастацкіх клубаў, прыгожых крамаў, асабліва з індыянскай біжутэрыяй. Шмат рэстаранаў, нават ёсць адзін, што яду прыгатаўляе праўдзіва-іспанскую па старых рэцэптах. У адной з піварняў мы замовілі мексіканскае піва, каторае яны нам падалі з зялёным лімонам. Халоднае! Ды вельмі смачнае! Непадалёк ад Таос-мястэчка знаходзіцца Таос Пуэбла - індыянская рэзервацыя.

Рэзервацыя мяне захапіла! Асабліва іхнія дамы: ёсць і двухпавярховыя, і трохпавярховыя, і нават пяціпавярховыя. Усюды стаяць драбіны, па якіх яны ўлазяць у свае хаты. Хаты-дамы зліваюцца з горамі на тле.

Вырабы ганчарскія і біжутэрыя з срэбра ды з іх каменю - туркойз (turquoise), адзначаюцца рэзка стылямі і вырабамі. Іхняя архітэктура заснавана на ідэі: хаты маюць адлюстроўваць горы за імі, а колеры - гарачы пясок.

Але найбольш мяне ўзварушыў уваход у хату. Тут я адчула рэлігійны момант, як бы прымітыўную царкву, дзе можна было ціха маліцца. Уваход мне напамінаў нейкую старынную [старажытную] бажніцу, у каторую як ты ўвойдзеш, як бы апынешся ў іншым свеце, дзе будзеш жыць забяспечаным, спакойным, бестурботным жыццём. Над дзвярыма навес з бервяноў, каторыя падпіраюць некалькі бервяноў, як калюмны ў грэцкіх бажніцах. Цень пад гэтым навесам - цёмны, бо цяжка нават бачыць самыя дзверы. Таму, што тут клімат сухі, а сонца грэе бесперапынку, t даходзіць да 105-110° [па Фарынгейту, г. зн. каля +40-44]. Усюды ціха.

Каб рабіць фатаграфіі, трэба заплаціць 5 долараў. І вось тут я дала сабе волю, бо ўжо знала і адчувала, што Таос Пуэбла стане найгалоўнейшым ручаём ідэй для маіх карцін на некалькі гадоў! Таму я фізічна і духова ўпівалася і ўдыхала гэтую неапісаную прыгажосць, каб хваціла мне на некалькі гадоў.

Таос Пуэбла мяне так захапіў, што некалькі гадоў падрад мне не хацелася нічога іншага маляваць, як толькі яго. Малявала я алейнымі фарбамі, акрылік фарбамі, рысавала, адбіла і літаграфіяй, і медзярытам.

Захаплівалася я і Мэйнам [штатам Мэн], і ньюёркскімі горамі, але такога прыцягнення, як Таос Пуэбла, я не адчувала. Захапілася я і іх біжутэрыяй, і керамікай, ды нават і тканнем іхніх кілімаў. У адным з індыянскіх таргавельных [гандлёвых] пунктаў я назірала, як адна жанчына іх ткала на падвешаным прымітыўным "варштаце", седзячы на паваленай калодзе. Калісьці я яе

St. Tamara — p.2

1980	The Salmagundi Club, New York, N.Y.
	G.W.V. Smith Art Museum, Springfield, MA
1979	UNICEF, United Nations, New York, N,Y.
	The Salmagundi Club, New York, N.Y.
	2nd Crossing Gallery, Valley City, ND
	Audubon Artists, New York, N.Y.
1978	UNICEF, United Nations, New York, N.Y.
	The Gallery La Luz, La Luz, NM
	Hunterdon Art Center, Clinton, N.J.
	The Free Public Library of Woodbridge, Woodbridge, N.J.
1977	UNICEF, United Nations, New York, N.Y.
	Penn House Gallery, Abingdon, VA
	G.W.V. Smith Art Museum, Springfield, MA
	The Museum of Fine Arts, Springfield, MA
1976	UNICEF, United Nations, New York, N.Y.
	The Print Club of Albany, Albany, N.Y.
	American National Miniature Show, Laramie, WY
	The Arts Club of Washington, Washington, D.C.
	The Southern Vermont Artists, Manchester, VT
	SOHO 20, New York, N.Y.
	The Oklahoma Museum of Art, Oklahoma City, OK
	2nd Street Gallery, Charlottesville, VA
	The Museum of Fine Arts, Springfield, MA
	G.W.V. Smith Art Museum, Springfield, MA
	Old Queens Gallery, Highland Park, N.J.
	The Printmaking Council of New Jersey, Drew Univ., Madison, NJ
1975	Metropolitan Museum and Art Center, Miami, Florida
	Honolulu Academy of Arts, Honolulu, Hawaii
	Wadsworth Atheneum, Hartford, Conn.
	The Oklahoma Museum of Art, Oklahoma City, OK
	The Metropolitan Museum and Art Center, Miami, Florida
	2nd Street Gallery, Charlottesville, VA
1974	Lever House, CLWAC, New York, N.Y.
	Brookdale Community College, Lincroft, N.J.
	Hunterdon Art Center, Clinton, N.J.
	UNICEF, United Nations, N.Y.
	G.W.V. Smith Museum, Springfield, MA
	The Art Association of Newport, Newport, RI
	Wind River Valley National Art Exhibition, Dubois, WY
	The Arts Club of Washington, Washington, D.C.
	The Pikes Peak Artists Association, Colorado Springs, CO
	League of Arts Gallery, Scottsbluff, Nebraska
1973	Davidson National Print and Drawing Competition, Davidson, NC
	1st Miami Graphics Biennale, Miami, Florida
	G.W.V. Smith Museum, Springfield, MA
	UNICEF, United Nations, New York, N.Y.
	1st New Hampshire Graphics Annual, Nashua, NH
	The National Arts Club, New York, N.Y.
	38th Annual National Exhibition, Cooperstown, N.Y.
	Annual State Juried Show, Guild of Creative Art, Shrewsbury, NJ

St. Tamara (Stahanovich). CV p. 2 of 4

St. Tamara — p.3

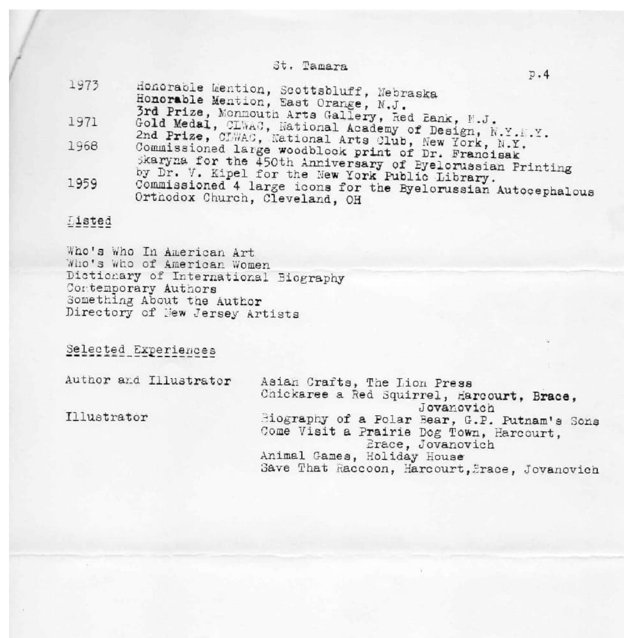
1972	Galerie Couturier, Stamford, Conn.
	National Art Exhibition, Cooperstown, N.Y.
	Pacem in Terris Gallery, New York, N.Y.
	A Drawing and Print Exhibition, National Arts Club, N.Y.N.Y.
	Davidson National Print and Drawing Competition, Davidson, NC
	CLWAC, National Academy of Design, New York, N.Y.
1971	Norwalk Museum, South Norwalk, Conn.
	Galerie Couturier, Stamford, Conn.
	Lever House, CLWAC, New York, N.Y.
	Charles Press Gallery, Colts Neck, N.J.
	Audubon Artists, National Academy Galleries, New York, N.Y.
1970	National Academy of Design, CLWAC, New York, N.Y.
	Galerie Couturier, Stamford, Conn.
	Norwalk Museum, South Norwalk, Conn.
1969	Lever House, New York, N.Y.
	Hunterdon Art Center, Clinton, N.J.
1968	The New York Public Library, New York, N.Y.
	57th Annual Exhibition, Newport, RI
	Juried Art National Exhibition, Tyler, TX
	National Print and Drawing Exhibition, De Kalb, IL
1967	Young Printmakers, The Herron School of Art, Indianapolis,Ind. travelled for two years through U.S.A.
	Art Students League, New York, N.Y.
1966	The Goddard - Riverside Center, New York, N.Y.

Awards, Prizes, Commissions

1987	Certificate of Excellence, National Small Painting Exhibition, Albuquerque, NM
1986	Merit Award, CLWAC, National Arts Club, New York, N.Y.
1985	1st Place, F.A.C.E.T., Taos, NM
	Honorable Mention, F.A.C.E.T., Taos, NM
	Merit Award, F.A.C.E.T., Taos, NM
1981	Best in Show, Guild of Creative Art, Shrewsbury, N.J.
	1st Place, National Western Small Paintings Show, Bosque Gallery, Bosque Farms, NM
	Purchase Award, 12th Biennial National Art Exhibition, Valley City, ND
	Purchase Award, Bosque Farms, NM
	2nd Place, La junta, CO
1980	Merit Award, G.W.V. Smith Art Museum, Springfield, MA
	Merit Award, CLWAC, U.S.Custom House, New York, N.Y.
	Martin T. Hannon Memorial Award, Salmagundi Club, N.Y.N.Y.
1979	Purchase Award, Valley City, ND
1978	Ida Becker Fund for Graphic Award, CLWAC, National Arts Club, New York, N.Y.
	Most Outstanding Wildlife Miniature Award, Gallery La Luz, La Luz, NM
	2nd Place, La Luz, NM
1976	Graphic Award, Oklahoma Museum, Oklahoma City, OK
1975	Graphic Award, Oklahoma Museum, Oklahoma City, OK
	Honorable Mention, CLWAC, National Arts Club, New York, N.Y.
	Purchase Prize, The Print Club of Albany, Albany, N.Y.
1974	Best Traditional Award, Scottsbluff, Nebraska
	Library Award - Judges Choice, Dubois, WY
	2nd Place, Monmouth Arts Gallery, Red Bank, N.J.

Stahanovich T. CV p. 3 of 4

St. Tamara

p.4

1973 Honorable Mention, Scottsbluff, Nebraska
Honorable Mention, East Orange, N.J.
3rd Prize, Monmouth Arts Gallery, Red Bank, N.J.
1971 Gold Medal, CLWAC, National Academy of Design, N.Y.N.Y.
2nd Prize, CLWAC, National Arts Club, New York, N.Y.
1968 Commissioned large woodblock print of Dr. Francisak Skaryna for the 450th Anniversary of Byelorussian Printing by Dr. V. Kipel for the New York Public Library.
1959 Commissioned 4 large icons for the Byelorussian Autocephalous Orthodox Church, Cleveland, OH

Listed

Who's Who In American Art
Who's Who of American Women
Dictionary of International Biography
Contemporary Authors
Something About the Author
Directory of New Jersey Artists

Selected Experiences

Author and Illustrator — Asian Crafts, The Lion Press
Chickaree a Red Squirrel, Harcourt, Brace, Jovanovich

Illustrator — Biography of a Polar Bear, G.P. Putnam's Sons
Come Visit a Prairie Dog Town, Harcourt, Brace, Jovanovich
Animal Games, Holiday House
Save That Raccoon, Harcourt, Brace, Jovanovich

T. Stahanovich's CV p. 4 of 4

намалюю!

Біжутэрыю і кераміку мы куплялі да нашае калекцыі. Мне асабліва падабалася кераміка з Санта-Клара [ў кнізе - Санта Кляра] (Santa Clara) рэзервацыі і з Сан-Ільдэфонса [ў кнізе - Сан Ільдэфанзо] (San Ildefonso [правільная назва замест скажонай у кнізе]). Абедзве гэтыя рэзервацыі вырабляюць чорную кераміку. Але Санта-Клара яшчэ каменем шаруе іх, каб вызначаўся ўзор па чорным тле, - шэра-чорны. А Сан-Ільдэфонса проста ўрэзвае ўзоры, рэзбіць выпалены ўжо гаршчочак. Я купіла адзін маленькі гаршчочак - стары, зроблены Жанчынай Жобай у Гопі рэзервацыі Волпі (Walpi). Пра беларускую чорную пасуду я чула і чытала, калі рабіла росшукі ў Нью-Ёркскай бібліятэцы, у славянскім аддзеле, пра беларускія касцюмы, каторыя я мела на мэце прэзентаваць на Беларускім фестывалі ў Гардэн Стэйт цэнтр у Голмдэл [Холмдэл] (Holmdel), Нью-Джэрсі [Нью Джэрзі].

Літ.:

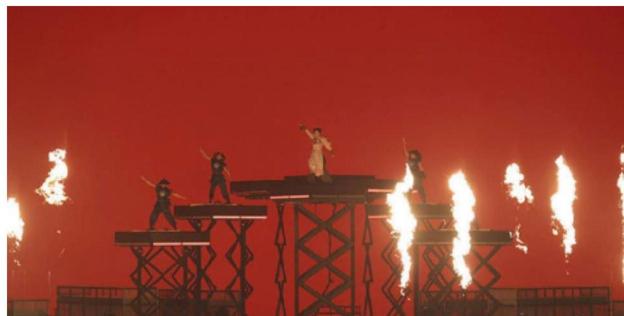
2705 Богдасаров А. Бирюза // Медицинский вестник. 1994. 1 дек. (Тыр. 49215.)

Алесь Сімакоў,
даследчык беларуска-індзейскіх сувязей.
***Ales Simakou** (e-mail: baicri@tut.by),*
researcher of Belarusian-Indian (American Indian, Native American, Amerindian, First Nations) connections.

Індзейцы, индейцы, Indianie, Indians, indigenous peoples, indigenas, indios de America y Bielorrusia, Belarus; Алесь Симаков. Белорусы встречаются с индейцами. [Вып. 163].

Пераможцам музычнага конкурсу "Інтэрбачанне" стаў прадстаўнік В'етнама Дык Фук, Беларусь на шостым месцы

В'етнамец набраў 422 балы. Другое месца з вынікам 373 балы занялі прадстаўнікі Кыргызстана - трыа NOMAD. На трэцім радку з вынікам 369 балаў размясціўся Катар і яго выканаўца Дана Аль-Мір. Чацвёртае месца за Калумбіяй, яна набрала 347 балаў. Яе прадставіла спявачка Нідзія Гангора. Пятае за артыстам з Таджыкістана Фарухам Хасанавым. Ён атрымаў 344 балы.

Шостае месца з вынікам 341 бал заняла беларуска Анастасія Краўчанка. У фінале яна выканала песню "Матылёк", словы да якой напісала сама.

Вышэйшую ацэнку Беларусі, паставіўшы нашу краіну на першае месца, далі ААЭ, Расія, Узбекістан, Калумбія. На другім месцы Беларусь была па версіі В'етнама і Сербіі, на трэцім - Катара.

Усяго ў конкурсе прынялі ўдзел прадстаўнікі 23 краін, сярод якіх Беларусь, Расія, Казахстан, Узбекістан, Бразілія, ЗША, ААЭ, Саудаўская Аравія, Кітай, В'етнам, Кенія і іншыя.

Пераможцу конкурсу пасля выступленняў вызначыла шляхам галасавання міжнароднае прафесійнае журы, якое складаецца з прызнаных музычных экспертаў ад кожнай з краін-удзельніц.

БелТА.

Бярозаўка адсвяткавала свой 35-гадовы юбілей

20 верасня ў трыццаць пяты раз бярозаўцы адзначылі Дзень горада. Менавіта гэтулькі гадоў прайшло з таго моманту, як гэтаму населенаму пункту прысвоілі статус горада. Эпіцэнтрам народных гуляў стаў гарадскі парк, які на час ператварыўся ў адну вялікую забаўляльную пляцоўку.

Святочныя мерапрыемствы пачаліся з урачыстай часткі. На летнюю сцэну па ўзнагароды падымаліся лепшыя прадстаўнікі самых розных прафесій, якія штодня ўносяць важкі ўнёсак у развіццё Бярозаўкі.

Затым адбылася канцэртная праграма "Заслужанага калектыва Рэспублікі Беларусь" народнага вакальна-інструментальнага ансамбля "Шкляры", творчых калектываў Бярозаўскага гарадскога Дома культуры. На працягу ўсяго мерапрыемства ў парку працавалі інтэрактыўныя пляцоўкі, фотазоны, рамесныя рады, атракцыёны і фуд-корт. Завяршылася імпрэза святочным феерверкам і дыскатэкай пад адкрытым небам.

Паводле Анжалікі Звярко.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Адрас рэдакцыі:
231282, г. Ліда, вул. Лётная, 7а.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: sudnik@list.ru, sejlawiczy@gmail.com

Газета падпісана да друку 22.09.2025 г.

Фармат А-4.
Аб’ём 3 друкаваныя аркушы.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі. Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета размяшчаецца на сайтах: http://nslowa.by/; http://pawet.net/; http://belkiosk.by/
Дазваляецца самастойная раздрукоўка на паперу.